

A „DEMOKRATIA” PÁHOLY KÖNYVTÁRA.
83.

A magyarországi nemzetiségi kérdés

(A „Demokratia” páholyban tartott előadások)

Budapest, 1911 - A páholy sajátja

Márkus Samu tv.: Budapest, V., Korall-u 6.

TARTALOM.

∴. Előszó	5
Diener-Dénes József t. felszólalása.....	9
Szilágyi Károly t. felszólalása.....	18
Dr. Pikler J. Gyula t. felszólalása.....	72
Dr. Tihanyi Mór t. felszólalása.....	90
Dr. Varsányi Emil t. felszólalása.....	97
Szilágyi Károly t. második felszólalása.....	127

ELŐSZÓ.

Tulajdonképen nem előljáró, hanem végszónak illenek he a páholyunkban lefolyt vita eredményeként annak a kérdésnek felvetése, hogy mi is a szabadkőművesség feladata és álláspontja a magyarországi, nemzetiségi kérdésben?

A kérdést tágabban formuláztam, mert azt is kérdezhetném, mi a m a g y a r szabadkőművesség feladata a magyarországi nemzetiségi kérdésben?

Mindkét kérdésre azonban csak egyetlen és egységes választ tudok adni: Magyarország történetének, jelen közállapotának, mai gazdasági és kulturális erejének gondos mérlegelése alapján kell kifejtelnünk azt a munkát, amely eszméinket és irányainkat tartja szem előtt és a gyakorlati eredményekre való törekvésben a megvalósulás lehetőség-évei számolva amár elfoglalt pozíciókat megerősíti és új foglalásokra tör.

A szorosán vett Magyarország népességéből manapság még egyedül a magyarság és a magyarság törekvéseihez szító és elmagyarosodó németiség mutat fogékonyságot a szabadkőműves szellem és irányzat iránt. Nemzetiségeinknek értelmiségi osztálya, különösen az a része, amely a nemzetiségi középiskolákból került ki, a haladás, a felvilágosodás, az önzetlenség nagy eszme köréhez még el nem jutottak. Az a társadalmi osztály pedig, amely a nemzeti kérdést érleli és türelmetlenül sürgeti valódi és vélt sérelmi orvoslását. Miként a múltban a Nyugatnak a Kelet elleni harcában a haladást, kultúrát és szabadságot képviselő Nyugatnak védő bástyája és előcsatárja Magyarország magyarsága volt, épen úgy a nyugati világosságnak a keleti sötétség ellen uni napság folyó küzdelmében előljáró szabadkőműves világszövetségnek Klurópa keletre tekintő őrszeme és előharcosa Magyarország magyarsága. S miként a félhold elleni küzdelmekben a nándorfejevári (belgrádi) magyar várkapitányok és a Zágrábban székelő horvát bánok vitézsége harci készsége és ereje a magyarság erejéből merítette a magáét, éppen úgy a napjaink-

ban Belgrádban és Zágrábban épen a Demokratia páholy alapította szabadkőműves páholyok a magyar szabadkőművességnek köszönve létüket, – erejüket és irányukat a mieinkből merítik. Legékesenszólóbb bizonyítéka ez állításoknak épen a belgrádi páholy közelmúlt szereplése, amikor politikai eseményektől elragadtatva elszakadási törekvéseit a magyar szabadkőművességtől beléoltott szellem hatása alatt – megváltoztatta.

Az előrebozsátottak után a gyakorlati élet számára a magyar szabadkőműveség feladata szerény nézetem szerint nem lehet egyéb, mint a Magyarország területén lakó népesség közül a szabadkőműves eszmék és törekvések iránt manapság még egyedül fogékony magyarság anyagi, szellemi és erkölcsi erejét minden kulturális eszközzel annyira fokozni, hogy a hazánk területén lakó nemzetiségek a saját érdeküknek ismerjék fel a magyarság törekvéseihez való simulást s hagyjanak fel a napjainkban oly gyakorivá vált kacsintgatással az országunk határain túl. Miként a római köztársaság, majd a császárság idejében fegyverrel meghódított provinciákban az őslakosság

egyetlen vágya és törekvése lett a római polgárjog elnyerése, amelylyel kapcsolatos volt a római kultúrában való részesedés, épen oly kívánatosná kellene tennünk nemzetiségeink számára a magyar kultúra áldásait, amelynek azután önkényt hozná áldozatul a lelkében manapság izzó gyűlölséget és visszavonást. Ezt a kultúrát megteremteni: szabadkőművesi feladatunk!

A Demokratia páholyban testvéreim előadásaikban különböző szempontokból világítják meg e kérdést, de abban mindnyájan egyetértettek, hogy a kultúrállam képes csupán a nemzetiségi kérdést szabadkőművesi szellemben megoldani.

A lefolyt vita tanulságai ösztönözzenek bennünket kitartó munkára, a kultur magyar állam megépítésére!

Diener-Dénes József t.

1909. február 7-én tartott előadásának kivonata.

A „nemzet”-nek és a „nemzetiség”-nek közforgalomban levő fogalmai tudományos szempontból nem szabatosak.

Némelyek v é r k ö z ö s s é g e t értenek nemzet alatt, ami a legnagyobb tévedés; mint Vámbéry kifejezte, p. o. a mai magyar nemzetben alig van egy vér-csepp a honalapítókéból.

Mások a k u l t ú r a - k ö z ö s s é g e t értik alatta, holott a nagytömegek nem részesei egyáltalán a kultúrának.

Egy elmélet a S c h i c k s a l g e m e i n s c h a f t fogalmából indul ki, ami a történelmi tényekkel nem egyező fel-fogás.

Tisztán képzelődésen alapszik a faji k i z á r n i a g o s s à g i ismérvekre támaszkodó teória is.

Nézete szerint nálunk a múltban privilegizált helyzetet élvező urak érdek-közössége volt a nemzet, s pedig bármily eredetű s nyelvű birtokosok tömörülése; ugyanaz a fogalom az, amit ma osztálynak hívunk, mely nem ösmer magán belül nyelvi alapú mélyebb gyökerű eloszlódást.

A XIX. század első felének nemzeti mozzanatai (1825-48) is ebből az eszmekörből táplálkoztak s a „nemzet” megmentésének jelszava az „urak” úri helyzetének körülbástyázását jelentette. (Becsesei és az ellentőrekvésű osztályokkal szemben).

Legtöbben ma is ezt a nemzeti uralmat értik nemzeti demokrácia alatt, amint Tisza Kálmán a gentri-uralommal akarta az állami létet biztosítani és Beksies a nemzeti demokrácia koneedálásának politikáját dicsőítette.

A gazdasági élet fejlődése áttöri az ilykép teremtett és a törvényhozás által elösméri; korlátokat.

A tót nemzetiség körében p. o. ép úgy kialakult egy vagyonos és művelt ipari osztály, amint Ausztriában differenciálódott a lengyel s a cseh nemzetiség és ezzel szemben ép úgy hiába

lesz hivatkozni a magyar nemzetiség-történelmi jogaira, amit Ausztriában a németek hegemoniáját nem menti az ő történelmi szerepük.

Erőszak, közigazgatási pártosság, börtönzés, sajtóperek nem használnak.

Az „úri” magyarság, melynek száma, legalább viszonylag egyre apad, nem fogja megállítani az egyes nemzetiségek gazdasági s kulturális előrefejlődését s az egyedüli okos az a politika, mely teret enged a nemzetiségi szabad kultúrának.

Így ki lehet egyenlíteni a hegemoniára hivatott magyar és a többi nemzetiségek érdekeit, mely utóbbiak gyakran szintén életre jogosultak és hasznosak.

A nemzetiségi mozgalom egész Európában a polgári mozgalommal egyidejűleg keletkezett. Ily értelemben vett nemzetiségi kérdésről nálunk nem lehet szó, nálunk ez csak az európai mozgalom visszhangja. Kollár pesti protestáns pap 1836-i broszúrájában nem hivatkozik a magyar dolgokra, hanem azt hangoztatja, hogy a nagy szláv szolidaritás érdekében kell nálunk dolgozni. így volt ez a 70-es évekig, 48-ban megtörtént, hogy a nemzetiség nagy része a forra-

dalom ellen fordult, ez azonban a bécsi fondorkodások visszhangja volt. A parasztság felszabadulásával a nemzetiségi parasztosztály is felszabadult, s ekkor nem is volt kívánalmuk, mert a nemzetiségeknek nem volt ezidőtájt polgári osztálya. A 70-es években kezd kialakulni a nemzetiségi polgári osztály, de ezt még nem lehet nemzeti mozgalomnak tekinteni. Elnyomása könnyű volt, mivel érdekeik nem vártak kielégítést, Ezzel tisztában is voltak a magyarok 67-ben. A nemzetiségi kérdést itt is úgy rendezték, mint Európában általában. Egyenlőséget csináltak, meglehetősen szabadságot, jogokat adtak. A 68-as törvény azonban nem lépett életbe. A 70-es években a nemzetiségeket elkezdték kiszorítani s megcsinálták a magyar nyelvi supremacist. Még ma is azt hiszik, hogy hangzatos képviselőházi felszólalásokkal el lehet intézni a nemzetiségi kérdést. Ám már bizonyos igényeket kell kielégíteni, ezt nem jó sokáig halogatni.

30-40 évvel ezelőtt a tótok mozgalma úgyszólván semmi sem volt, mert polgárosztálya nem lévén az egészet egy pár vezető tette saját ügyévé. Ma már a tótságnak 3 kifejlett osztálya van, ezek: a polgári osztály (kereskedők, iparosok)

a paraszt osztály (kisbirtokosság) és végül a proletár osztály. A tót polgárosztály fejlődését az a körülmény segítette elő, ami a magyarokét megakasztotta. A tót-ság az úri foglalkozásokból: megyei hivatalnokoskodás, képviselőség, ügyvédség, ki volt küszöbölve, s így kényszerűségből az ipari és kereskedelmi pálya felé fordult. Az eredmény az, hogy a 40 év előtti parasztosztály, ma polgári osztály. A felvidéken virágzik a tót nagyipar, élénk a kereskedelem, a tót bankok jobbak és megbízhatóbbak, mint a zsidó-gentribankok. A tót polgári osztálynak erős polgári öntudata van, inig a magyar polgári osztály még ma is jól érzi magát, mint az uri osztály tartozéka. Az ily fejlődés képes nemzeti-séget elnyomni, jogaikat tőlük elvonni, közigazgatási szereplésből kizárni, kulturális és gazdasági igényüket kielégítetlenül hagyni, nem lehet. Ha így járunk el velük, odajutunk, ahol ma Ausztria van. Ott azt mondták, hogy a németeké a múlt, a történelem, a hatalom; a nemzetiségnek megengedték, hogy velük éljen. Egyszerre azonban azt vették észre hogy többé nem ők az urak. E ténynek gondolkodóba kell ejteni minket, Ha nem vagyunk sovíniszták és tudunk a

jövőbe látni, jól meg kell ezt fontolnunk, s a helyes utat megtalálnunk. Eddig nem jó úton jártunk, mert különben nem találnék magunkat egyszerre szemben a nagy veszélylyel.

Így van ez a románoknál is. Itt a fejlődés azonban inkább agrár úton történt, Birtokokat vásárolnak össze, de nem azért, hogy evvel társadalmi, helyzetüket teremtsék meg és emeljék, hanem szorgosan gazdálkodnak, miáltal, egy erős birtokos osztály keletkezik. Ennek még az az előnye is meg van a tótok felett, hogy Románia felé is gravitálnak, s onnan is kapnak felhívásokat. Ha nem elégítjük ki, hanem csak szidalmazzuk őket, sajtóperek fognak támadni az érintkezésünk velünk el lesz zárva; ha másodrendű polgároknak tekintjük őket, elkészülhetünk arra, hogy tőlük más választ fogunk kapni, mint a tótoktól. Itt gyengék vagyunk

1. mert a magyar supremácuó nagy mulasztást követett el 40 éven át, nem nevelték a népet, nem tették kulturalelemmé, statisztikai kimutatásokban a magyarságot többnek tüntették fel a valónál. Ma úgy vagyunk, hogy a magyarság nagy része szemben áll a

kisebbséggel, a magyar paraszt ellen-séget lát az urban, a tót meg a román ezenkívül az idegent is gyűlöli benne.

2. mert 67-ben a magyar supre-mácia arra lett alapítva, hogy Ausz-triában német supreinácia legyen. Ez pedig régen megszűnt már. Egy fö-deratív államhoz közelednek ott, nálunk pedig mindig csak azt kiabálják még most is 07. és megint csak 07. El-felejtik, hogy odaát a 07-nek alapja megingott.

Ha egy józan politikus mindezt meg-fontolja, úgy azt fogja mondani, hogy sajnálatos tény előtt állunk. Aliként a gazdasági életben alá kell vetnünk ma-gunkat a gazdasági élet törvényeinek, ha csak nem akarjuk, hogy gazdasági halál következék be, – úgy a politiká-ban is alá kell vetni magunkat a po-litikai törvényeknek, mert ellenkező osetben beáll a politikai halál. Ha mi nem inaugurálunk helyes nemzetiségi politikát, melyekkel megszüntetjük a mai nemzetiségi politikát, akkor be fog következni a magyarság politikai halála, s ki leszünk szolgáltatva a föderalizmus-nak. Nem mindenki kárhoztatja ezt, de

ő más állásponton van. A mai uralgó osztály kapzsisága oda tereli az országot, hogy öt év múlva úgy fognak a föderalizmusról beszélni, mint ma a választójogról. Ő a kultúra érdekében fontosnak tartja a magyar állam fenntartását, s ebbe kell a nemzetiségeket beleilleszteni. Ma a nemzetiségeknek bizonyos igényeik vannak, melyek a magyar polgárság igényeivel azonosak. Mindkettő részt akar venni a hatalomban, mindkettőnek teljes biztonság kell polgári működésében. Ez kétféleképpen következhetik be. Vagy törvények biztosítják, hogy részt vehessenek a törvényhozásban, közigazgatásban, vagy pedig oly közigazgatást kell szerveznünk, hogy a törvény biztosította jogukat élvezhessék.

A törvényhozás, a közigazgatás nem felel meg a mai viszonyoknak. A közigazgatás keretében a nemzetiségeknek lehetőséget kell adni, hogy kulturális és gazdasági érdekeiket kielégíthessék. A mai közigazgatási rendszer mellett ez lehetetlen, mert ha beengedjük ide a nemzetiségeket, akkor a magyarságnak vége. A közigazgatást két részre kell osztani. Az egyikben el kell intézni az állam teendőit, a másikban

pedig úgyszólván az egyéni ügyeket. Vagyis a megyéről át kell térni kisebb területekre. Centralizálni nem szabad. Autonómia kell, hogy a lokális igényeket kielégíthessük, s itt teret engedhetünk a nemzetiségeknek. Azt hiszi, így lehet szabályozni a nemzetiségi kérdést. Ha a mai úton haladunk tovább, s továbbra is úri parlamentet, úri közigazgatást; tartunk fenn, odajutunk, ahol ma Ausztria van, s ez a föderatív állam.

Szilágyi Károly tv.:

Az a kérdés, amelyet Diener-Dénes t. két érdekes előadásban ismertetett előttünk, egyike a magyar politika legnagyobb és legfontosabb kérdéseinek és megállapíthatjuk, hogy különösen a kiegyezés óta mindig a nemzetiségi kérdés volt az, amelyet nemcsak fél- és egész ellenségeink mint: Bécs és Zágráb szegtek mellünknek mindannyiszor, valahányszor államunk épületének tökéletesbítését célba vettük, hanem amelyre a 67-es politikusok is mindannyiszor jónak láttak hivatkozni, valahányszor a nemzeti vágyak hangosabb szóval követelték kielégítésüket. Szinte szálló mondássá vált Tomasics jelenlegi horvát bánnak, miniszter korában a „húszmillió magyarról” mondott szentenciája, amely annak idején szinte szokatlan izgalomba borította a magyar képviselőházat, holott az – alapjában véve – semmi egyéb

nem volt, mint a 67-es politikusok ama példálódzásának változata, mely szerint: ők is helyeselnék a függetlenségi politikát, ha nem bénítaná meg a magyar állam kezét annak poliglott volta, ha hazánknak nem volna oly nagyszámú nem magyar anyanyelvű lakosságai. Vagy annak, amit az idősebbik Andrássy Gyula gróf mondott, hogy: nem jó volna Magyarország szomszédjának lenni, ha az ország lakossága teljesen magyar volna.

A nemzetiségi kérdés tehát – habár szeretünk is ma még a fórumon elsiklani felette – elsőrangú politikai kérdés és mint ilyen nemcsak megérdemli azt a fáradságot, azt a szellemi munkát, amit Diner t. ráfordított, de megérdemli azt is, hogy mi is vizsgálódásunk tárgyává tegyük az adott kérdést és iparkodjunk annak igazságos ismertetése mellett megállapítani a felderített baj orvoslásának a módját is.

Nem bocsátkozom vitába Diner t.-el afölött, vajon helyes-e elméletileg a nemzet fogalmának olyan közelebbi meghatározása, mint amilyen az általa elfogadott „Schicksalsgemeinschaft” * annál

* Kelet XXII. évf. 90. lap.

kevésbé, mert habár történelmi szempontból emelhető is kifogás eme meghatározás ellen, épen nemzetünkre többé-kevésbé mégis illik az.

Ezen a földrajzilag egységes és a természet által elég jól körülkerített földdarabon az idők folyamán otthont talált a magyar, az oláh, a tót, a szerb, a ruthén, a német stb és hosszú időn keresztül az itt lakók tényleg osztoztak is jóban, rosszban. Együtt verekedtek némettel, tatárral, törökkel, osztrákkal. Együtt szenvedték ezeknek dúlásait; együtt örültek a nyert diadalon, együtt búsultak a veszett csatákon.

A nép is egyformán szenvedte a királyok, a papok és a főurak robotját, dézsmálját meg egyéb politikáját.

Így volt ez nagyjában egészen 1848-ig, amikor a nemzetiségek ki akarták magukat vonni a „Schicksalsgemeinschaft”-ből és a császár szolgálatába állottak inkább – tisztelet a kivételnek – semhogy segítették volna levérni a közös ellenséget, – Később megint beállott a sorsközösség és fennáll mind a mai napig; épen ezért nem kifogásoltam e meghatározást és magam mindenesetre helyesebbnek tartom, mint azt a definícióját, mely szerint: nálunk a múltban a pri-

vilegizált helyzetet élvező urak érdek-közössége volt a nemzet s pedig bármely eredetű s nyelvű birtokosok tömörülése, mert habár nagyjában meg is felel ez a meghatározás a tényeknek, még sem fedí azokat teljesen és még kevésbé tökéletes, mint a fentebb említett, hiszen pl. a városi polgárság nem tartozott a tulajdonképeni birtokos osztályhoz és tagadhatatlan tény, hogy jogokat – szabadságokat élveztek nálunk már ősidők óta, úgyszintén a jászkúnok, a hajdúk, a székelyek személyenként nem voltak számíthatók az ú. n. urak csoportjába s még sem robotoltak és szabad emberek voltak.*

Ellentéte k.

Dehát fennáll-e tényleg ez a Schicksal sgemeinschaft"? Törvény szerint és a tényleges állapot szerint fennáll. Hogy miért és mennyiben, arra később leszek bátor rámutatni. – Nem áll azonban fenn a sorsközösség tudatának az érzése a lelkekben. Ellentéteket látunk hazánk magyar és idegen ajkú lakosai között. Elősorban ezeket az ellentéteket fogom

* Mocsáry Lajos: A régi, magyar nemes. Budapest, Franklin-Társulat 1889.

ismertetni, mert csak ennek kapcsán fog módomban állani hozzászólni Dénest, ama jellemzéséhez, amelyet a mai magyar nemzetiségi politikáról nyújt, s amelyet ezekben foglal össze: erőszak, közigazgatási pártosság, börtönözés, sajtóperek, hangzatos képviselőházi felszólalások, hamis statisztika, erőszakos magyarosítás stb.

Nemzetiség i r é s z r ő l elsősorban kifogásolják minden alkalommal az 1868. XLIV. t.-c. végre nem hajtását. Kifogásolják azt a politikát, amelynek vezérelve a nemzetiségeknek a magyarságba való beleolvasztása, azok faji individualitásának megsemmisítése. Legélesebb ütköző pontnak mondják a nyelvkérdési, az iskolai oktatás kérdését.* Felpanaszolják a közigazgatás bajai kapcsán azt, hogy a nemzetiségi vidékeken alkalmazott tisztviselők vagy éppen nem, vagy csak hiányosan bírják az ott lakó nép nyelvét s ami ezzel kapcsolatos, hogy ennek dacára nemzetiségi emberek a közpályán alig kaphatnak alkalmazást.**

* Argus, Nemzetiségi politikánk hibái és bűnei, Budapest 1908.

** Mocsáry Lajos, Néhány szó a nemzetiségi kérdésről, Budapest, Singer és Wolfner, 1886.

Sérelmeik között említik a névmagyarosítást, a helységnevek megmagyarosítását, a telepítést és a magyar közművelődési egyesületek működését,* azt a módot, ahogy köztisztviselőink bánnak különösen a nemzetiségi néppel. Súlyosan sérelmesnek tartják a nálunk ma érvényben levő választói jogot és azt a módot, ahogy manapság nálunk a nemzetiségi kérdést a fórumon kezelik.

A mi részünkről a nemzetiségi kérdéshez legtöbben azzal a bizalmatlansággal nyúlnak, amelynek gyökei-e nemzetiségeink nagy részének 1848/49-ben tanúsított magatartásában keresendő. Mi hajlandók vagyunk a tótok nemzetiségi mozgalmaiban mindenek fölött pánszlávizmust, az oláhokéban dákorománizmusi – szerbjeinkben pedig om-ladinistákat látni. Szóval állambontó törekvéseket vélünk észlelni a nemzeti-ségi mozgalmakban és bármennyire redukáljuk is azon jelenségek értékét, amelyek alkalmasak ennek a feltevésnek tápot nyújtani, mégsem tűntethető el az irredentizmusnak egy bizonyos, többé-kevésbé markáns árnyalata.

* X. Y., A közművelődési egyesületek és a nemzetiségi kérdés, Budapest, Kókai Lajos, 1886.

Avagy meri-e bárki is tagadásba venni, hogy minden alapot nélkülöz, az a politikai törekvés, amelyet c s e h-t ó t nemzet e g y s é g néven ismerünk s amely iránynak tótjaink között, nemcsak fölös számú hívei vannak, de amely tendencia úgy tudományos mint irodaim i. valamint gazdasági téren is úgyszólván napról-napra új tápot nyer.* A román irredentisták ügyét pedig nemcsak a magyar közvélemény, d e a r o m á n p a r l a m e n t i s t á r g y a l t a és pedig több ízben.** Román polgártársaink jelentékeny részéről tudjuk, hogy itthon is, de különösen a külföldön, hogy gyenge kifejezéssel éljek unos-untalan, kelle-ni e l l e n k e d n e k a magyarságnak, ismeretes előttünk, hogy ahol tehetik: tüntetnek a magyar állam egységessége ellen és különösen külföldön úgy lát-szik nem kerül n a g y m e g e r ő l t e t é-sükbe elnyomni a magyar hazafiságnak azt az érzését, amelynek itthon, néha-néha egy-egy vezető férfiú mégis han-

* Dr. Czambel Samu: A cseh-tót nemzetegy-ség múltja, jelene és jövője, Turócz-Szt.-Márton, Moskóci Ferencné, 1902.

** Sebestyén Ede: A román nemzetiségi poli-tika, Budapest, Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Újságyállalata, 1905.

got ad. Legalább ezt bizonyították be előttünk újabban különösen azok a ki-rándulások, amelyeket a legkülönbözőbb rangú és rendű román polgártársaink az 1906. évi bukaresti kiállítás alkalmából Romániában tettek. Ez évben ugyanis hazánkból; Szerbiából, Törökországból, Beszarábiából, Ausztriából nagyobb szájában keresték fel az említett országok románijuk: lakói Romániát. Minden országbeli román megadta hazája színeiben, nyelvében, zászlójában, dalában azt, amivel hazájának tartozik, c s u p á n a m a g y a r o r s z á g i a k mellőzték mindezeket a legsértőbb célzatos-sággal. Csak a magyarországi románok kiállítása pompázott kizárólag román színekben és csak nekik nem jutott eszükbe egyszer sem elénekelni a magyar himnust, hanem mindig s csupán a „Desleapta-te román”-! *

Mindezekre pedig nem lehet azt mondani, hogy légből kapott koholmányok volnának, sőt hozzátehetjük, hogy mindez sajnos, csak egy kis vése azon jogos panaszoknak, amelyeket a magyarság

* K. Barna Endre, Románia nemzetiségi politikája és az oláhajkú magyar polgárok, Kolozsvár, az E. M. K. E. kiadása. 1908.

tud elmondani a hazánkbeli románok egy részéről.

Az anyaországbeli szerbségünk újabban annyiszor tanújelét adta egészséges politikai érzékének, hogy az ú. n. nagy-szerb összeesküvésben való részességgel őket meggyanúsítani eszünk ágában sincsen, sőt hajlandó vagyok a társországainkban lakó testvéreik terveit is annak a kétségbeesésnek betudni, amely minden szabadságszerető embert eltölthet, ha látja, hogy valamely telhetetlen hatalom újból két pláne testvérnépet fűz rövid, nagyon rövid rabszíjra! Sőt a radikális szerbségnek ama ténye, hogy napjainkban szövetkezett a függetlenségi és 48-as párttal Ausztria politikája ellen, szerintem biztató fénysugár a jövő politika útjára, amelyen az én hitem szerint: e g y ü t t f o g u n k m i n d a n y n y i a n f e l v o n u l n i , a k i k e b b e n a h a z á b a n l a k u n k , A u s z t r i a e l l e n !

Állandó panasz tárgyát képezi nemzetiségeink és azok részéről, akik velük egy húron pendülnek, az a körülmény, hogy a nemzetiségek egyenjogúsításáról szóló 1868. évi XLIV t.-cikket a maga teljességében nem hajtották végre. Ha törvénykönyvünkben csupán ez az egy

végrehajthatlan törvény volna, úgy magam is azok sorába állanék, akik kárhoznának ezt a kivételt. Tudjuk azonban nagyon jól, hogy nemcsak ez az egy törvény, hanem igen sok más, igazán fontos és a nemzetiségi törvélynél sokkal régebben alkotott törvényünk vár végrehajtásra és pedig nem olyan, amelyet az idő tett tárgytalanná, hanem olyan, amely á l l a n d ó s ü r g e t é s d a c á r a is, még mindig a jövő zenéje. (Pl. 1848. évi XX. t. c.) így állván az ügy, azt kell vizsgálódásunk tárgyává tennünk, hogy eddig miért nem hajtatott végre az említett törvény, valamint, azt, hogy ezidőszerint végrehajtható-e egyáltalában”? Annak alap-okai, hogy eddig végre nem hajtatott teljes egészében az ú. n. nemzetiségi-törvény, szerintem a következők: K e z d e t b e n nem volt v é g r e h a j t h a t ó, mert sem közigazgatási, sem igazságszolgáltatási téren nem állott rendelkezésre megfelelő számú nemzetiségi erő; vitettek tehát az ügyek úgy, ahogy azt a viszonyok lehetővé tették; de meg azért sem, mert a n n a k i d e j é n nemzetiségeink sem törődtek komolyan ezzel a törvénnyel! Sokkal jobban lefoglalta a szerb és oláh papságot és értelmiséget

a görög keleti vallásúaknak román- és szerb nemzeti egyházakká ez időben történt szétválasztása (1868. IX. t.-c.) az ezzel kapcsolatos egyházi és iskolai ügyek, hogysesem törődtek volna a nemzetiségi törvénnyel. Hogy ez mennyire így volt, ezt igazolja ama körülmény is, hogy még az említett felekezetek hatáskörében hagyott iskolai ügyekben sem tudták feladataikat megoldani, illetve az e téren vállalt munkakört mind e niai napig nem voltak képesek be-
 l ö l t e n i . Á l l e z k ü l ö n ö s e n a g ö r . k e l e t i r o m á n e g y h á z r a , a m e l y n e k i s k o l á i ú g y t e l j e s í t i k h i v a t á s u k a t , h o g y h a z á n k b a n é p p e n a z l á h t ö b b s é g ű m e g y é k a d j á k a z a n a l f a b é t á k l e g e l l e n e t e s e b b s z á z a l é k á t . S z e r e p e t j á t s z o t t e l e i n t e e t ö r v é n y v é g r e h a j t á s a k ö r ű l – b á r s o k k a l l é n y e g t e l e n e b b e t a z e l é b b e m l í t e t t n é l – a b i z a l m a t l a n s á g i s , a m i v e l a z ü g y h ö z n y ű l t a k , s a m i r e n e m z e t i s é g e i n k e g y r é s z e – a k i e g y e z é s t m e g e l ő z ő i d ő b e n i s – a d o t t o k o t ,

Nem szabad elfelednünk továbbá azt sem, hogy a nemzetiségi törvényt 1868-ban hozták, vagyis abban az időben, amikor még úgy Románia, mint Szerbia török fenhatóság alatt állottak! Mindkettőt tíz évvel később a berlini kon-

gresszus ismerte el önálló államnak s amíg egyrészt természetesnek kell tartanunk, hogy az új alakulásokat élénk rokonérzéssel kísérték a hazánkbeli oláhok és szerbek, addig nemzetiségeink sem csodálkozhatnak azon a „várakozó állásponton”, amelyet úgy a románságnak, mint a szerbségnek az állami alakulást megelőző mozgalmi folytán, ebben a kérdésben a magyar kormányok elfoglaltak. Ezt érthetőnek, sőt természetesnek kell elfogadni mindenkinek, aki elfogulatlanul bírálja el ezt az ügyet.

Az új átalakulások lényegesen módosították az erőviszonyokat és a nemzetiségi törvény végrehajtása körüli eljárás valószínűvé teszi, hogy 1878-ban nem hozatott volna olyan nemzetiségi törvény, mint amilyen hozatott 1868-ban.

Ami pedig a törvénynek ezidőszerint és a jövőben való végrehajtását illeti: megvallom, hogy én azok közé tartozom, akik nem tartják azt sem helyesnek, sem végrehajthatónak. Nem tartom helyesnek azért, mert úgy látom, hogy ezt a törvényt is a lemondásnak és a megalkuvásnak az a szelleme hatja át, amely általában jellemzi az 1867. és 1868-iki alapvető fontosságú törvényeket.

Nem tartom helyesnek azért, mert nyelvi tekintetben visszaesést jelent az 1844. II. t.-cikkkel szemben, nem is szólva a Habsburg királyok uralkodását megelőzőtt tényleges állapotokról, amikor is a magyar állani életének minden nyilvánításában: diplomáciában, hadseregben, közigazgatásban magyar volt!*

Nem hajtható végre ez a törvény azért sem: „mert közéletünk a törvény meghozatala óta oly változásokon ment keresztül, amelyek e törvény betűszerinti végrehajtását lehetlenné is tették és teszik. Ma már a mai törvényhatósági élet viszonyára, a törvény rendelkezései nem alkalmazhatók; az akkori törvényhatóságok bírói, pénzügyi, tanügyi, s másnemű általános hatásköre nagy változáson ment keresztül; egész sora az ügyintézésnek állami hatáskörbe vonatott, államközegekre bízott, kikre, mint állami alkalmazottakra, a törvény által a törvényhatóságokra ruházott jogok és kötelességek át sem is vihetők.”* De nem tarthatom végrehajthatónak azért

* Dr. Herczegh Mihály, 4- magyar államnyelv jogai. Budapest, Franklin-Társulat, 1904.

**Báró Bánffy Dezső, Magyar nemzetiségi politika, Budapest, Légrády testvérek, 1903.

sem, mert az idézett törvény ellenkezik a magyar nyelvnek régi jogaiba való visszahelyezését célzó törekvéseinkkel, továbbá azért sem, mert nem mondhatunk le ama törekvésünkről, hogy ennek az államnak minden polgára tudjon magyarul beszélni, írni és olvasni! Mint-hogy pedig a nemzetiségi törvény végrehajtása mindkét cél felé való haladásunkat nemcsak megnehezítené, de azok elé szinte elháríthatatlan akadályokat emelne, bármennyire is vallom a türelmesség álláspontját, kénytelen vagyok nem annyira magyar-nemzeti, mint inkább politikai és célszerűségi okokból, fenti álláspontra, helyezkedni.

Én ugyanis azt vallom, hogy: „a magyar államélet a magyar politika jelenségeit többé képtelenek már megérteni azok, akik az állam nyelvén írni és olvasni nem tudnak.” Felállítom továbbá azt a tételt is, hogy nemzetiségi polgártársaink öntudatosan csupán abban az esetben vehetnek részt a mi politikai életünkben, a maguk lábán a magyar közéletben csak akkor tudnak járni, ha tudnak magyarul is!

Ezzel azonban nem azt akarom mondani, hogy mi a nemzetiségeket be akarjuk olvasztani a magyarságba. Nem azt

akarom mondani, hogy a magyarságnak renegátokra van szüksége, hanem minden mellékgondolat nélkül csupán azt, hogy az alább vázolt magyar politika nemzetiségei polgártársainkban is öntudatos harcosokat nyerjen. Sőt e tekintetben sem vagyok túlkövetelő, mert hiszek a jobb jövőben, az egymás megértésében és ezt is csak ott és annyiban várom és reményelem, amennyiben ez a politika az ő érdekeikkel is megegyezik! De meggyőződésem az is, hogy nincs igazuk azoknak, akik a nyelvkérdést és az ezzel kapcsolatos iskolai oktatás kérdését tartják a nemzetiségi kérdés legélesebb ütköző pontjának. Nincs igazuk pedig azért, mert ma már tényekre hivatkozhatunk, a tekintetben, hogy a magyar kormányok által inaugurált és annyira, amennyire végre is hajtott közoktatásügyi politika a nemzetiségi többségű megyékben a főbb nemzetiségek arányszámát számottevőleg nem fogyasztotta meg. A múlt század hetvenes éveinek végén és nyolcvanas (íveinek elején élénk mozgolódást okozott nemzetiségeink körében az 1879-es Trefort-féle közoktatásügyitörvény; élénk

irodalmi háborút provokáltak a magyar közművelődési egyesületek megalakulása és működésük körül is és bár igaz az, hogy az említett törvény nyomán tartott meg az 1881-iki nagyszebeni román nagygyűlés, mégis azt kell látnunk, hogy az ott elfogadott program csupán egy pontjában érinti a közoktatásügyi kérdést, többi nyolc pontja azonban politikai kérdéseket ölel fel. Ugyanezt állapíthatjuk meg az 1905-ben ugyancsak Nagyszebenben tartott gyűlésen elfogadott tizenhat pontról is.

Nem okozhat éles ellentétet az iskolai oktatás kérdése, mert mit mutatnak a számok* a Trefort-féle közoktatásügyi törvényt követő 20 év után pl. Erdélyben és a Felvidéken vagyis hazánknak e két legexponáltabb nemzetiségi vidékén?

Erdély oláhtöbbségű megyéiben a lakosság százalékos arányszáma 20 év alatt – figyelemmel az ott lakó három fő népfajra ----- a következőkép alakult:

* Magyar statisztikai közlemények, Budapest, Athenaeum, 1909. 27-ik kötet.

	Magyar volt		Oláh volt		Nemet volt	
	1880. o/o	1900. o/o	1880. o/o	1900. o/o	1880. o/o	1900. o/o
Alsó - Fehérme- gyében	15.—	16.9	78.8	78.7	4.1	3.6
Beszterce - Na- szódmegyében	3.8	7.1	67.5	69.1	25.1	22.—
Fogarasmegyé- ben	3.3	5.3	90.9	90.2	4.7	3.9
Hunyadmegyé- ben	5.1	10.6	90.3	84.7	2.9	3.—
Kolozsmegyé- ben	24.6	26.8	68.—	68.6	3.9	3.6
Szebenmegyé- ben	2.2	4.1	66.3	66.—	29.7	28.8
Szolnok-Dobo- kamegyében	16.8	19.8	77.9	76.1	2.4	3.1
Torda-Aranyos- megyében	23.—	25.4	73.2	72.8	0.3	0.4

vagyis az egy Hunyadmegyét kivéve az oláhság arányszáma vagy alig csökkent, vagy épen emelkedett, míg a németség általában csökkent. Igaz ugyan, hogy a magyarság arányszáma mindenütt emelkedett, sőt Himyadban megkétszereződött, de ezt senki sem tulajdoníthatja az iskolai oktatás eredményének, hanem sokkal inkább a gazdasági konjunktúráknak. Ami pedig az egész Erdélyt illeti, látjuk, hofv a m a g y a r s á g 1880-ban 30.3%, 1900-ban 32.8%; az o l á h s á g

1880-ban 56.8%, 1900-ban 56.5%; a n é m e t s é g pedig 1880-ban 10.2%, 1900-ban 9.4% volt, amiből következik, hogy ez országrészre általában is állanak a fentebb mondottak.

A Felvidék tót-többségű, valamint ruthén jellegű megyéiben pedig az arányszámok az említett időben – figyelemmel a négy fő népfajra – a következőképp alakultak:

	Magyar volt		Tót volt		Német volt		Ruthén volt	
	1880. o/o	1900. o/o	1880 o/o	1900. o/o	1880. o/o	1900. o/o	1880. o/o	1900. o/o
Árva megyében	0.4	1.7	96.3	94.7	2.8	2.5	—	—
Barcs	30.4	31.7	57.—	57.5	12.2	10.5	—	—
Liptó	1.9	3.3	93.7	92.4	3.9	3.—	—	—
Nyitra	15.3	18.8	73.9	73.1	10.2	7.6	—	—
Pozsony	38.5	39.7	50.3	51.2	9.7	7.6	—	—
Trencsén	1.1	2.8	94.—	92.9	4.5	3.5	—	—
Turóc	2.4	4.2	76.6	73.6	20.3	21.3	—	—
Zólyom	2.7	7.2	93.5	89.4	3.—	2.3	—	—
Bereg	43.6	44.6	0.6	0.5	5.8	9.—	49.6	45.8
Máramaros megye	10.8	13.7	0.2	0.2	14.4	15.3	48.2	46.4*
Sáros	2.6	6.1	70.8	66.1	6.6	6.1	19.—	19.7
Szepes	2.1	6.2	58.—	58.2	29.—	25.—	9.7	8.2
Ung megye	32.1	30.—	30.—	28.1	2.9	4.6	34.3	36.6
Zemplén	44.8	53.1	38.5	32.4	4.8	2.5	11.2	10.6

* Oláh 25.9-24.20.

vagyis húsz év alatt a tulajdonképeni tótság és mthén vidék sem ment lényeges ethnikai változáson keresztül!

Az élet tehát bebizonyítja, hogy amíg egyrészt alaptalan volt egyes vérmes magyar közmívelődési politikusoknak az a feltevése, hogy nemzeti ségeinket az iskola útján magyarokká tehetjük; addig másrészt bebizonyosodott, az is, hogy románjaink és tótjaink is túloztak akkor, amidőn közoktatásügyi politikánk folytán fajuk megsemmisülésétől féltek és fenti számok bizonyítják, a legfényesebben, hogy nem volt igazuk, amidőn kiirtásukról panaszkodtak, mert hiszen a tények sok törvényhatóságban ennek éppen az ellenkezőjét, a románok és tótok térfoglalását bizonyítják. És hogy ez a térfoglalás nem általános sem Erdélyben, sem a Felvidéken, annak oka nem a magyar, közoktatásügyi politika – minek fájdalom sokkal hiányosabb a fegyverzete, hogysen hódítani tudna – hanem a magyarság egyéb viszonyaiban keresendő.

Amidőn megállapítottam fenti tényeket, nem azért tettem, hogy pálcát tör-

jek közoktatásügyi politikánk iránya felett, mert örömmel kell látnom, hogy azon cél felé, melyet én is helyesnek tartok s amely nemzetiségeink létét épenséggel nem fenyegeti, sőt számukra napról-napra több előnyt biztosít, t. i. a m a g y a r n y e l v t e r j e s z t é s e terén, igenis haladtunk ezalatt a húsz év alatt. Kevesebbet e téren is, mint amennyit vártunk és reméltünk, de mégis haladtunk, mert amíg a tót Felvidéken 1880-ban a nem magyarajknak közül csupán 6.6% tudott magyarul, addig 1900-ban 11.8%, vagyis majdnem kétszerannyi, Erdélyben pedig az 1880-iki 7.5% arányszám 1900-ban 10.9%-ra szökött fel. Szegényes eredmény ugyan ez is húsz évi munka után, de mégis valami, szemben a f a j n é p e k f e n t i statisztikájával, különösen ha figyelembe vesszük azokat a nehézségeket, amelyek fennállottak ez alatt az idő alatt, sőt fennállanak még ma is ily irányú törekvéseinkkel szemben a n e m z e t i s é g i - f e l e k e z e t i kézben levő i s k o l á k b a n é s t a n í t ó k é p z ő k - b e n !

Mégis eredmény ez olyan viszonyok közepette, amidőn pl. Dénes Károly hunyadmegyei kir. tanfelügyelő az úrnak

1910-ik esztendejében arról kénytelen jelentést tenni megyéje közigazgatási bizottságának, hogy: a vármegye területén a községek 54 százalékában nincs iskola és így a mindennapi iskolakötelesek közül 58%, az ismétlő kötelesek közül pedig 83% gyermek nem jár iskolába! Eredménynek mondható ez mégis olyan viszonyok közepette, amidőn a Felvidéken működő tanítók közül az 1900-ik évben még 413 olyan tanító találtatott, aki képtelen volt a m a g y a r n y e l v tanítására és dacára ezen – nehezen és lassan javuló – viszonyoknak, remélnünk engedi mégis azt, hogy hovatovább a magyar nyelvet és ezáltal a magyar kultúrát, a magyar közéletet hozzáférhetővé tesszük nemzetiségeink számára is.

Ha már most figyelembe vesszük azt, hogy nemzetiségeink egyházi és társadalmi téren, továbbá az irodalom, az időszaki sajtó, az ipar és kereskedelem terén, a különböző egyesületekben szabadon használhatják és kultiválhatják nyelvüket és eme jogaikkal úgy a

*) Dugovich Títusz: A tót nemzetiségi mozgalmak fejlődésének története. Turócszentmárton, 1903.

románok,*) mint a tótok**) tőlük telhetőleg élnek is; akkor, ha a megértés útján akarnak haladni nem vehetik rossz néven a magyar nemzettől, ha az iskolákban – amennyire szükséges – a magyar nyelvet taníttatja, a közigazgatásban pedig amennyire célszerűnek mutatkozik és amennyire a mai viszonyok megkövetelik, a magyar államnyelvet régi jogaiba visszahelyezni iparkodik, sőt követeli annak érvényesülését a hadseregben és a diplomáciában is! És akkor, amidőn a magyarság erre törekszik, nem most akar magyar nyelvi szupremáciát csinálni és ebben téved Diner-Dénes t. is, amikor maga is azt állítja, hogy a 70-es években kezdtük kiszorítani a nemzetiségeket s csináltuk meg a magyar nyelvi szupremáciát, m e r t m i követke z e t e s e n részben m á r s o k k a l előbb é r v é n y e s í t e t t ü k, t ö k é-

*) Veritas: A magyarországi románok egyházi, iskolai, közművelődési, közgazdasági intézményeinek és mozgalmainak ismertetése. Budapest, Uránia, 1908.

**) Nyitravármegye által a nemzetiségi viszonyok tanulmányozására kiküldött bizottságának jelentése. Nyitra, Neugebauer Nándor könyvnyomdája, 1904.

letesen pedig a jövőben érvényesíteni a k a r j u k a magyar államnyelvet megillető azon jogokat, amelyek a Habsburg királyok kezén az idők folyamán elsikkadtak s amelyeknek visszaszerzésén munkálkodtak eleink, nem a XIX-i k század hetvenes éveitől, de már az 1791/92. és 1805., 1825-27. és 30. évi, valamint az 1832-36, és 1839-40 évi országgyűléseken mindaddig, a m i g v é g r e 1844-ben sikerült megint államnyelvvé tenni a magyar nyelvet!

Nem volt ez könnyű munka, mert ha tudja valaki, hogy milyen nehéz a Habsburgokkal olyan ügyekben valami remenni, amely Házuk érdekével nem egyezik meg egészen, akkor ezt a magyar nemzet tudja! A magyar nyelv államnyelv lett ugyan, de a hadseregben, a diplomáciában ma sem érvényesül abban a mértékben, amint azt mi magyarok szeretnők. Meggyőződésünk azonban, hogy amint győzelmesen megtudtuk vívni a múlt harcsait, úgy megfogunk tudni birkózni ezzel a feladattal! is és vissza fogjuk szerezni a nemzeti gyengeség, az elernyedés napjaiban elorzott jogainkat!

Nemzetiségeink pedig nem tesznek szolgálatot maguknak, ha a magyarságot ebben a küzdelmében hátráltatják, mert nézzenek körül szerte a világban: fognak-e nemzetiségeket találni, melyet a modern államhatalom engedett úgy körülbástyázni, úgy egyházi, mint társadalmi, mint pedig közgazdasági téren, mint ahogy engedte ezt a magyar állam? Nem fognak találni sehol!

Mi nem kívánjuk nem-magyarajkú polgártársainkat kiforgatni nemzetiségük-ből, de azt joggal elvárhatjuk, hogy ők a magyar szupremáciát respektálják úgy állampolitikai téren, mint a magyar államnyelvet illetőleg is!

Ha ez meglesz, akkor a kérdés egyik méregfogát sikerült kihúzni. De nem is egyet, mert ezzel kapcsolatban sok olyan panasz is eliminálódik, amelyek a nyelvkérdéssel vonatkozásban állanak, amilyenek: a névmagyarosítás, a helységnevek megmagyarosítása, illetőleg vissza magyarosítása stb.

E helyütt még csak egyet vagyok bátor megemlíteni. Én elsőfokú szabadkőművesi feladatnak tartom hazánkban buzgólkodni a magyar nyelv terjesztése körül és visszaverését minden olyan társnak, amely a ma-

gyar s á g i l y i r á n y ú t ö r e k v é s é t éri, azért, mert ez az egyetlen mód arra, hogy a klerikális emlékünnevelt nemzetiségi falusi nép kikerüljön a pópák és egyéb papok és ezek kreatúráinak hatalma, alól és hogy a magyar polgár s á g g a l – amelynek l i b e r á l i s politikai tendenciája, dacára egyes elszomorító jelenségeknek, de mégis kétségbevonhatatlan – k ö z v e t l e n é r i n t k e z é s b e k e r ü l j ö n és nincs más mód arra, hogy másképen t á r g y i l a g o s a n, önálló egyedként, ne mint vak eszköz vegyen részt nemzetiségi, népünk a közélet harcaiban!

Nem terjeszkedhetem ki ezúttal a Diner Dénes 1. által megemlített és a nemzetiségek által unos-untalan felpanaszolt sérelmek mindegyikére, de háromra mégis bátor vagyok észrevételeimet megtenni.

Az első a Diner t. által említett közigazgatási pártosság, a második a börtönözés és sajtóperek és a harmadik a választójog kérdése.

L á s s u k a z t a k ö z i g a z g a t á s i p á r t o s s á g o t! Kétségtelen dolog, hogy közigazgatásunk ellen számos és indokolt panasz merül fel úgyszólván napról-napra. Nemcsak, hogy lassú, nehéz-

kos és bürokratikus a szó legrosszabb értelmében, de amellet a közönséggel érintkezésében is durva, sokszor önkényes. A magyar köztisztviselő még mindig abban a tudatban viseli tisztségét, hogy ő nem hivatalnok, hanem „úr”! Még nem törődött bele abba a tudatba, hogy ő van a közönségért, és nem a közösség ő érette stb. stb. És ha nemzetiségeink panaszkodnak az ú. n. „szol g a b í r ó i s z ó v i r á g o k” miatt, hát legalább is van annyi oka panaszkodni ezek miatt a magyar embernek is általában, különösebben azonban a magyar parasztnak is. E téren az bizonyos, hogy sok a tennivaló. Mondhatom azonban, hogy enyhe kifejezéssel éljek „elfogultságnak” kell tudnom azt, hogy egyesek azt kívánják a tisztviselőktől, hogy selyembubóképen bánjanak a nemzetiségi néppel, akkor, amidőn azok már a jó magyar földnélküli Jánosokon megszokták, hogy hogy kell kezelni a „bűdös parasztot”! Itt csak gyökeres reform segíthet és maga az élet, a népnek kultúrában való emelése, mert addig amíg ügyefogyottak lesznek, mindig lesznek olyanok is, akik ezekkel szemben a joggal nem élnek, hanem visszaélnek. Én a közigazgatás megja-

vítását is azok közé a közös érdekek közé sorolom, amelyekről alább leszek bátor szólni.

A második kérdés, amire egészen röviden óhajtok reflektálni a börtönözés és sajtóperek ügye. Ezzel úgy állunk, hogy joggal elmondhatjuk, hogy igazán nem mi tehetünk rólok. Ha valaki figyelemmel kíséri azt a türelmetlen, sértő és kötekedő hangot, amelyen a hazánkbeli nemzetiségi sajtó egy része a magyarságról és a magyar ügyekről ír, ha elolvassuk azokat a szemelvényeket, amelyeket a többek közt Gróf Esterházy János* és Hangay Oktáv** gyűjtöttek össze a fajgyűlölet eme mérges virágaiból, ha tudjuk azt, hogy ez így megy napról-napra; akkor igazán nem csodálkozhatunk azon, hogy néha napján az államhatalom, amelynek talán mégis vannak némely feladatai a faji ellentétek tompítása körül is, le-le csap ezen „írók” körmére. Ha a nemzetiségi lapok eme része csak felényire redukálná azokat a ferdítéseket,

* Gróf Esterházy János: A szláv áramlatok és hazánk. Budapest. Hornyánszky V., 1902.

** Hangay Oktáv: Az Alldeutsch Szövetség, Kolozsvár, Gámán J. örökösei, 1903.

rágalmakat és hazugságokat, amelyekkel a magyar történelmet meghamisítani, a magyar politikát befeketíteni és a magyar társadalmat mini egy félvad, barbár csordát iparkodik a világ elé állítani, hát merem állítani, hogy a börtönözés és sajtóperek száma sokkal nagyobb arányban csökkenne. A nemzetiségi sajtó egy részének ilyen irányú magatartása annál kevésbé indokolt, mert még a „legsoviniisztábbnak” híresztelt magyar lapokban sincs alkalmunk olvasni olyan kitételeket nemzetiségeinkről, mint amilyeneket bizony sajnos, de úgy van, még a nemzetiségi sajtó „szelídebb” része is megenged magának. Csak viszonyosságot óhajtanánk hangban és igazságosságban és megszűnnének a sajtóperek és börtönözések egészen! A választójogot illetőleg azt tartom, hogy az általános egyenlő titkos választói jog nem lesz ártalmára a magyarságnak. Nemzeti hagyományaink közé tartozik, hogy azokat, akiket befogadtunk a múltban az alkotmány sáncaiba, illetve ezáltal a nemzettest tagjaivá tettünk, tettük ezt az egyenlő jog alapján. Így történt ez a múltban, ebben a szellemben kell megoldanunk a most

napirenden levő választójogi kérdést is. Nemzetiségi szempontból, illetve a magyarság hegemoniája és szupremáciája szempontjából sem látok benne semmi veszedelmet mert nálunk a nemzetiségek egyes szórványoktól eltekintve szinte kompakt tömegekben laknak és amennyire hátrányos ez az állapot a magyar kultúrának nemzetiségeink körébe való bevitele és elterjesztése tekintetében, annyira megkönnyíti feladatunkat ezen a téren, mert tisztára a kerületibeosztással teszi lehetővé a kérdésnek – fentiszempontból való – helyes megoldását. Ha mármost a kerületek beosztásánál figyelemmel leszünk nemcsak a lakosság számára, de arra is, hogy az egyes vidékek mennyivel járulnak hozzá az állam fentartásához és tudjuk azt, hogy az összes egyenes állami adó $\frac{4}{5}$ -öd részét az Alföld és a Dunántúl népe viselik,* valamint tudjuk azt is, hogy éppen ezt a két országrészt túlnyomó többségben a magyarság lakja; akkor

* Dr. Ajtay József, A magyarság fejlődése az utolsó kétszáz év alatt. Budapest, Singer és Wolfner, 1905.

azt hiszem, még ha nem is valami szigorúan érvényesítjük ezt a különben jogosan senki által sem kifogásolható szempontot és ha a ránk nézve praktikus magyar nemzeti szempont rovására engedünk is az ideális-demokrata szempont javára és csak kis mértékben juttatjuk érvényre ezt a materiális igazságot, hát nem kell féltenuünk a magyarság szupremáciáját az általános választói jogtól sem! Különösen nem félttem a magyar hegemoniát akkor, ha figyelembe veszem azt az erőttöbbletet, amely a jövőben is munkálni és érvényesülni fog, amit röviden úgy demonstrálok, hogy a jelenlegi választási jog mellett is a magyar anyanyelvűek csupán 56.2%-át teszik az 1904-ben összeírt választóknak* és látjuk, hogy a képviselők nemzetiség szerinti eloszlása mégsem ennek az arányszámnak felel meg. És nem hallgathatom el ama nézetemet sem, hogy én nem azért óhajtom az általános választói jogot, mert ennek megadása igazságtalanságokat szüntet meg, nem az emberi jog szempontja az, amely engem egyedül

* Gróf Andrássy Gyula, Törvényjavaslat az országgyűlési képviselők választásáról. Indoklása mellékletének 18. 1.

lelkesít, amikor a jog megadása mellett foglalkozunk állást, hanem várom ennek a jognak megadása nyomában azt a néppolitikát, amely a maga politikai és gazdasági lételemének a feltételeit még az álcázott abszolutizmus jege alól is kikaparja. A dinasztia, mint egy a Kristóffy-féle törvényjavaslat közrebocsátásakor írt cikkemben rámutaltam, szorultságában, fogvacogva nyúlt ehhez a kérdéshez.* Én várom, hogy a felidézett szellem indokoltnak fogja feltüntetni az utókor előtt ezt a húzódozást, ezt az ösztönyszerű félelmet. Várom, remélem, hogy az általános választói jog Magyarország számára meg fogja hozni előbb-utóbb a teljes állami függetlenséget!

A föderációról.

Reflektálni óhajtok még Diner t. ama megjegyzésére, amely szerint; ha a nemzetiségi kérdés tekintetében a mostani politikát folytatjuk tovább, ha ezután is úri parlamentet, úri közigazgatást tartunk fenn, odajutnak, ahol ma Ausztria van s ez a föderatív állam!

* A választójog és a magyarság, Budapesti Hírlap XXV. évf. 354. szám. (1905, XII. 23.)

Hát ami a nemzetiségi politikának általános kezelését illeti, magam is azt a nézetet vallom, hogy bizony sok a tenni-való. Nem találom kisebbnek a közigazgatási téren megoldandó feladatok tömegét sem Diner t.-nél, sőt a parlamenti viszonyokat illetőleg is sokban igazat kell adnom neki.

De már ami az általa mindezekből levont következtetést illeti, abban megint semmiképen nem adhatok neki igazat. Nem adhatok pedig azért, mert sem ezer évet meghaladó történelmünkben, sem a jelen erőviszonyokban nem látom annak még a magját sem. Értem pedig ezalatt a föderációt.

Elsősorban alapjában elhibázott dolognak tartom azt, amikor e tárgyban Diner t. az osztrák viszonyokat a mieinkkel analógoknak kívánja tekinteni és az Ausztriában történt eseményekből véli megállapíthatónak a magyar politika jövő fejlődését, illetve visszafejlődését. Az osztrák viszonyok fejlődéséből reánk nézve levont következtetéseknek szerintem semmi esetre sincsen gyakorlati értéke. Nincsen pedig:

először azért, mert Ausztria soha egységes állam nem volt, hanem kezdettől fogva mind e mai napig, különböző fajú

népeknek különböző kiváltságokkal felruházott, különböző szokásokkal és politikai tendenciákkal bíró tartományainak konglomerátuma volt csupán;

másodszor azért, mert az Osztrák-császárság élete alig haladta meg a százévet és azóta tartó élete sem egyéb a rajtuk való élőködésen kívül, mint a különböző – autokratikus jellegű – császári kísérletezések változata;

harmadszor azért, mert Ausztriában a németiség folytonosan gyengül és csupán azokat lephette meg a németiségnek ott való leszorulása, akik nem kísérték figyelemmel a népességi statisztikának a németiség visszaszorítását fel-tüntető adatait;

negyedszer azért, mert Ausztriában a tartományi élet, úgy közéleti, mint gazdasági, mint a budget-viszonyok tekintetében, szemmel láthatóan szorítja vissza mind szűkebb mederbe az egységes birodalmi életet.

Ezzel szemben:

I. Magyarország leszámítva egyes történelmi csapások által okozott szétdaraboltságot, amelyek egyike sem volt hosszú életű, mindig egységes ország volt; hiszen Erdélynek aránylag mégis hosszabb időn keresztül való különállása is, a magyar-

ság ügyének az adott viszonyok között, ebben a formában alkotott biztosítéka volt csupán.

II. Hazánk ezeresztendős történelme nemcsak azt bizonyítja, hogy mindeddig az itthon való pártoskodással, no meg Ausztriával magával is megbirkóztunk, hanem bizonyítja azt is, hogy mint önálló állam is megállottak helyünket a népek családjában. Az 1848-49-iki erőpróba pedig feltétlen garanciája annak, hogy a jövőben vagy kivívjuk a hegemóniát ebben a Monarchiában, vagy teljesen önállók leszünk!

III. Szemben az ausztriai németiség fogyásával, hazánkban a magyarság arányszáma állandóan emelkedik. Még ha nem is mondaná a statisztika, hogy: 1880-ban 46.6%, 1890-ben 48.5%, 1900-ban pedig 51.4% magyarság lakta e hazát, az élet maga ezt kétségbevonhatatlanul bizonyítja!

IV. Hazánkban ami az állami élet egységes! irányítását illeti, ma már ott tartunk, hogy majdnem minden központosítva van. Kivétel még a törvényhatóságoknak erősen megnyirbált és megszükitett körű autonóm élete, de ma már ez is csak fél autonómia és ennek a

megszorításává is készül – már megint – a közigazgatási reform.

Én tehát homlokegyenest ellenkezőnek látván a németységnek Ausztriában és a magyarságnak nálunk való helyzetét, sehogy sem tudok a föderációra komolyan gondolni, sőt ellenkezőleg! Azt hiszem, hogy az utolsó magyar is pirossapkás honvéd lenne abban a pillanatban, amint arról lenne szó, hogy megkergült agyvelejű osztrák állambölések – mert csak ilyenekről lehet szó – azt a nyolcszáz és néhány ezer erdélyi magyar testvért megkísérlenék kiszolgáltatni pl. annak az egymillió négyszázezer erdélyi oláhnak, avagy azt a hatszázezer felvidéki magyart az ott lakó kétszer annyi tótnak!

Az ilyesmi nem sikerült még 1849 után sem, ma meg már az ilyen tendencia joggal a reális számítások körén kívül esőnek mondható. És akkor, amidőn föderalizmusról beszélünk, arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy Anglia Gibraltárt és Máltát birtokolja annak dacára, hogy az sem a spanyoloknak sem a máltaiaknak nem tetszik. És érezzük és tudjuk, hogy nekünk Erdély és a Felvidék bércei legalább is olymi

becsesek, mint Angliának Málta és Gibraltár!

Ki kell jelentenem, hogy dacára jelen politikai helyzetünk nyomorúságos voltának, szerintem sokkal több realitás van abban a politikai prognosztikonban, amit Hoitsy Pál közöl velünk,* mely szerint Magyarország jövőjét abban a Nagymagyarországban látja, amelynek hatalma egyrészt a dinári alpesek vízválasztójáig, másrészt a Balkán hegység vízválasztójáig, illetve egészen a Fekete-tengerig terjed, mert ennek van történeti alapja és lehetnek jövőbeli feltételei, mint abban a képben, amelyet Diner t. fest elénk a föderációban, mert szerintem ennek megismétlem, semmi komolyan számba vehető tárgyi alapja a jelenben nincsen, a jövőben pedig még kevésbbé lehet.

K ö z ö s é r d e k e k.

Most pedig áttérek azokra a közös érdekekre, azokra a közös politikai sérelmekre és feladatokra, melyek az én meggyőződésem szerint sokkal inkább fogják biztosítani a nemzetiségeinkkel

* Hoitsv Pál: Nagymagyar ország. Budapest, Lampel Róbert, 1902.

való együttműködést, mint akár nyelvi koncessziók, akár rájuk nézve legalább is kétes értékű iskolaügyi reformok avagy lényegtelen, egész a községi, csatornázásig avagy kórházépítkezésig elmenők özigazgatási reformok.

A közös sérelmek és közös feladatok alábbi megállapításánál a magam tiszta szándékain kívül támogatott az a feltevés is, aminek Báró Eötvös József klaszszikus módon ad kifejezést, amidőn azt mondja: „De vannak a nyelv- és fajrokonságon kívül a nemzetiségi érzésnek más tényezői is, s a történet és jelen korunk tapasztalásairól kellene megfeledkeznünk, ha nem akarnók elismerni, hogy a múltnak közösemlekei s jelen közös érdekei s reményei hasonló s néha erősebb érzelmeket idéznek elő az egyes országok különböző nyelven szóló polgárai között.”* Én úgy érzem, azt tudom magamról, hogy fontos politikai és gazdasági kérdésekben, amelyek nemcsak a magyarság, de a haza minden pol-

* Báró Eötvös József, A nemzetiségi kérdés. Budapest, Révai Testvérek, 1903.

g á r á n a k javára szolgálnak, kész örö-
 mest dolgoznék vállt vállhoz vetve nem
 ín agyarajkú polgártársaimmal is, és tu-
 dom, hogy magyar testvéreim közül igen
 sokan gondolkoznak e tárgy felől úgy
 mint én! Nem tudom, nem akarom el-
 hinni, hogy közöttük is ne volnának
 számosan, akik hasonlóképen gondolkoz-
 nak és ez ad nekem bátorságot arra,
 hogy a széthúzás, a bomlás igéi helyett,
 a közös érdekek előbbre viteléhez szük-
 séges közös munkának tárgyait nem rész-
 letezve, csupán markáns körvonalakban
 jelezzem.

A közös sérelmek és közös feladatok
 szerintem a következők: Mindannyian
 egyformán nyögjük az osztrák hatalmi
 politika terhét, mindannyian sóhajtvá
 mondhatjuk el, hogy mi vagyunk Közép-
 Európának aránylag legjobban megadóz-
 tatott népe, mindannyian „számo t-
 tevő h a z a i n é p t ö r z s e k” együtt
 boszankodhatunk azon, hogy katonasá-
 gunkat németül vezénylik, hogy a ka-
 tonatiszti állásokat leginkább németek
 töltik be és együttesen is megállapíthat-
 juk azt, hogy mindannyiunkat egyfor-
 mán tesz tönkre – lassan de biztosan –
 az a gazdasági „Schieksalsgemeinshaft”
 amelyben Ausztria vasmarokkal tart

bennünket és végül mindannyiunkat egyformán áthathat az a sziklaszilárd bizonyosság, hogy a mi ú. n. alkotmányunk csak komédia, csak humbug, csak falsum,* aminek oka azután az a politikátlanság, az a politikai züllöttség, amelybe mindannyian jutottunk, akik ebben a hazában lakunk: m a g y a r o k és nem magyarok!

Minthogy fentiekben okfejtésem alapjait írtam meg, iparkodom megindokolni tételről-tételre azokat:

Tehát mindannyian egyformán nyögjük az osztrák hatalmi politika terhét. Kétségtelen dolog, hogy államadósságaink szinte ijesztő mérvben való szaporodása az 1867 után bekövetkezett új, ú. n. alkotmányos aera óta vette kezdetét, amikor is az összes állami tartozás 584 millió koronát tett ki,** míg 40 évvel később államadósságunk már 7131 millió korona volt,*** Magyarországot koldussá és azután rabszolgává tenni: rábízott magára a magyar nemzetre, illetve u. n.

* Budapest törvényhatósági közgyűlésében mondott beszédem, 1. „Magyarország” 1910. ápr. 1.

** Székely Sámuel, Politikai és közgazdasági évkönyv. Budapest, Singer és Wolfner, 1900.

*** A. L. Hickmanns, Taschen-Atlas von Oesterreich-Ungarn. Wien, 1910.

alkotmányunk oly formában határozza meg a közös költségek viselésének megállapítási módját és azok fedezését, amely kizárja azt, hogy azok a mi gazdasági és politikai érdekeinkre való kellő figyelemmel eszközöltessenek és közös minisztériumaink útján kiszolgáltassa nemzetünk anyagi erejét teljesen az osztrák hatalmi politika számára, amit legfényesebben bizonyít a nemrég megtörtént boszniai annexió.

Nálunk kultúrára, szociális viszonyaink rendezésére, a népnymor enyhítésére, a kivándorlást előidéző okok megszüntetésére (birtokpolitikára) pénz soha sincsen megfelelő mennyiségben, ellenben a császári és összbirodalmi érdekeket szolgáló, reánk nézve idegen szellemű hadsereg szükségleteinek kielégítésénél az ú. n. alkotmányos szerveket rendszerint befejezett tények, illetve elköltött, – rendszerint sokszor – tíz és száz milliók elé állítják, amikor is a megtörténteken változtatni nem lehet, illetve nem s z o k á s !

Kétségtelen dolog, hogy – újabbi példáról essen szó – Bosznia és Hercegovina annexiója semmiképen sem mondható speciális magyar politikai érdeknek. Vagy ha akadnak is vérmes

magyar politikusok, olyanok, akik vitatják – a tényleges állapot dacára – Dalmáciához való jogunkat és így fontosnak tartják hazánk jövő közgazdasági életének kifejlődése szempontjából ezen „Hinterlandok” megszerzését, azok sem zárkozhatnak el az elől, hogy az annexiónak a megtörtént formában való keresztülvitele nemcsak mellőzése volt a magyar király történelmi jogainak, nemcsak figyelembe nem vételét jelentette a királyi eskünek, hanem még erősebbé tette azt a közjogi kapcsolatot, amely beemünket Ausztriához fűz és igen találóan jegyzi meg Dr. Kalmár Antal, hogy: „ez alól a szerzés alól a magyarnak nem kedves birodalmi egység arca fintorog ki”.*

Ha már most figyelembe vesszük azt, hogy az annexió nemcsak hogy nem volt magyar érdek, de Ausztria szláv népeinél is elég hangos módon kifejezésre jutott ellenszenves fogadtatásban részesült, akkor azt hiszem, joggal megállapíthatjuk azt a tényt, hogy az annexió tisztán és kizárólag az ausztriai háznak hiúsági és összbirodalom-politikai érdeke volt és a száz milliókat ezen hatalmi

* Dr. Kalmár Antal, A dualizmus Budapest; Rényi Károly, 1909.

politika számára kell kiizzadni mindkét ország minden népeinek.

Ugyancsak ez a hatalmi politika oka annak, hogy mi vagyunk Közép-Európának aránylag legjobban megadóztatott népe. Már Ausztria is meg lehetne előkelő helyet foglal el ezen a téren, mert az 1900-os statisztikai adatok szerint, az egyenes adókból ott is minden lélekre 43 korona 02 fillér esik, hazánkban azonban az egyenes adóteherből már minden lélekre 44 korona 87 f. jut. Ha már most figyelembe vesszük a fenti összegekbe nem foglalt fogyasztási adók súlyos voltát, amelyek különösen a szegényebb néposztályokat nyomorítják meg, ha figyelembe vesszük továbbá azt, hogy nálunk már a 600 koronát meghaladó jövedelemre ráteszi kezét megadóztatás céljából a kincstár, míg Ausztriában a jövedelem 1200 koronáig adómentes és végül, ha figyelembe vesszük, hogy amíg 1900-ban az államadóságból minden osztrák lélekre 272 korona esett, addig hazánkban 342 korona; akkor valóban meg kell döbennünk afelett az óriási teher felett, amelyet ez a politika reánk rótt és önkénytelenül is felmerül az ember lelkében az a kérdés, hogy vajjon az a

politika, amelyért ily rettenetes adóterhet rovunk le évenként, amely megterheli a jelen és jövő generációkat a maga folytonosan gyarapodó államadósságával, megérdemli-e ezt a tenger áldozatot és megadja-e nekünk annak ellenében a módot, hogy nemzeti céljainkat kellőképpen előbbre vihessük?

Határozottan merem állítani, hogy nem! Épen ellenkezőleg; ez a nagy teher az, amely máris megbénítja karjainkat, amely már is a külföldi pénzpiacok rabjává tette gazdasági életünket, amely a maga nyomasztó súlyával megakadályoz bennünket kulturális és szociális feladataink teljesítésében.

*

Ha nemzetiségeink felül tudnak emelkedni a káröröm érzésén és az általuk is hangoztatott hazafiság magasabb szempontjából bírálják el az ügyet, úgy ők sem szemlélhetik örömmel azt az anakronizmust, hogy a közös hadsereg magyarországi részét is idegen szellemmel telítik, németül vezénylik. Mert, ha a kiélesedett ellentétek mellett némileg jól is esik nemzetiségeinknek ma az a tudat, hogy az ezer esztendőös magyar államot német vezénnyelvű és idegen

szellemű hadsereget a meg-
százalékos, ha megvizsgálják lelküket,
lehetetlen, hogy bennük is ne támadjon
a keserűségnek legalább egy paránya, a
kétkedésnek egy kis foka; lehetet-
lennek tartom, hogy ebben a kérdésben
is magukba ne szálljanak – sőt tovább
megyek – fegyvertársaink ne legyenek!

Remélem ezt azért, mert én azt hiszem
és azt hirdetem és tudom azt, hogy
ebben a hiedelmemben osztozik velem a
hazának nagyon sok, különböző anya-
nyelvű polgára, hogy minden magyar-
országi népfajnak legnagyobb ellensége
a német és lehetetlennek tartom azt,
hogy a nemzetiségek is sokáig nézzék a
magyarság elleni gyűlölet által elvakított
szemmel, szinte öntudatlanul azt a
történetet kelet felé, amely útjában
nem kíméli sem a magyart, sem a tótot,
sem a románt, de még a horvátot, a
szerbet sem ám!

Nézzék meg nemzetiségeink Boszniát!
Ausztria minden rendelkezésére álló
erővel német tartományt szeretne csinálni
belőle. Nézzék meg nemzetiségeink az
alkotmánynak azt a szánalmas paró-
diáját, amit a bosnyákoknak és herce-
gócoknak beadott a császári kegy és
azután rettenjenek vissza attól a sza-

badságtól, amelyben Ausztria, illetve az osztrák császár részesíti az ő népeit, Mint a láncra vert kutyák! Csak abban a körben mozoghatnak, ameddig a lánc ér. (Ámbár mi sem vagyunk sokkal különbül, sőt Ausztria maga sem dicsekedhetik valami nagyon az ő 14-ik§-ával). A magasabb állami feladatok, az állami és nemzeti létnek tulajdonképeni attribútumai, az osztrák birodalmi politikának olyan nebántsvirágai, amelyekből szakítani abszolút joga csupán és kizárólag az osztrák császárnak van! Úgy látszik, hogy bizonyos köröket nem hiába nevez a történelem a „népek jogai és szabadságai elleni örökös konspiratoroknak”.

De menjünk egy lépéssel tovább! Diner t. azt mondja, hogy nálunk nemzetiségi kérdés tényleg csupán azóta van, amióta a hazánkbeli nemzetiségi társadalmakban a differenciálódási folyamat annyira, amennyire végbement és amióta megkülönböztethetjük nemzeti-ségeinknél is a polgári, a paraszt- és proletár osztályt. Én azt a véleményt nem oszthatom. Fentebb érintettem, hogy a hazánkbeli nemzetségi jellegű mozgalmak sokkal régibb keletűek. De nem oszthatom azt a következtetést sem.

amit ő ebből levon. Az ő következtetése ugyanis az, hogy ezek a differenciálódott nemzetiségi társadalmak oly erővel követelik jogaikat, úgy közigazgatási, mint kulturális téren, amelynek a magyarság nem fog tudni ellenállani, ha csak az állami katasztrófa, ha csak a föderalizmus útját egyengetni nem akarja. Nekem más a véleményem. Én épen abból a tényből, hogy a nemzetiségi társadalom immár differenciálódott, illetve differenciálódik, egészen más következtetést vonok le. Az a félvad tömeg, amelyet Hóra, Kloska és Krisán vezettek a 18-ik század végén az erdélyi magyarság ellen, készséges és vak eszköze volt a bécsi hatalomnak.*) Azok a kultúrátlan havasi tömegek, amelyeket Janku vezetett a magyar szabadságharc katonái ellen, ugyancsak készséges és vak eszközei voltak Ausztriának, Landsknechtjei a császári hatalomnak.***) De lehettek is. Hiszen a népet legnagyobb részben papjaik vezették, azok pedig mindig szívesen fordultak az „Imperatu”-hoz; onnan

*) Kornis Elemér: Az oláh kérdés eredete és története. Budapest, Stephaneum, 1902.

**) Jancsó Benedek: A román nemzetiségi törekvések története és jelenlegi állapota. Budapest, Lampel Róbert, 1899.

várva „minden jó adományt és tökéletes ajándékot”. Meggyőződésem azonban az, hogy az elkövetkezendő idők esetleges viharaiiban a nemzeti ségekannálkevésbbé lesznek – legalább Ausztria javára – a magyarság, a magyar államiság ellen sorakoztathatok, minél inkább differenciálódni fognak ezek a nemzetiségi társadalmak. Nem lesznek sorakoztathatok pedig egyszerűen azért, mert érdekeikkel nem fog megegyezni! Én, amikor látom nálunk pöffeszkedni az osztrák hatalmi erőt, az osztrák kapzsiságot, az osztrák telhetetlenséget, szóval látom, hogy M o c s á r y Lajosnak egyik igen találó kifejezésével éljek, az „osztrák perfidiát” a politikai, a gazdasági és a társadalmi élet minden vonalán; akkor úgy érzem, hogy mi, akik ezen a földdarabon együtt lakunk, egymásra vagyunk utalva és pedig nem azért, hogy egymást felfaljuk, hanem azért: hogy megteremtjük a független Magyarországot! Hiszem, hogy minél differenciálódottabbak lesznek a nemzetiségi társadalmak, annál élesebb lesz az a gazdasági ellentét, amely a tótságot, a szászságot, sőt még a ruthénséget és oláhságot is Ausztria ellen sorakoztatni fogja.

A tulajdonképeni magyarság érdekei még hosszú ideig nem fognak oly éles gazdasági ellentétben állani Ausztria gazdasági érdekeivel, mint a nemzetiségekéi rövid időn belül. A nemzetiségi vidékek érdekei szerintem sokkal hamarabb fognak gazdaságilag Ausztriával szemben állani, mint a magyar vidékek érdekei és pedig azért, mert a hegyes vidékek lakosai hovatovább, mindjobban az iparüzésre fektetik a fősúlyt, a mostoha mezőgazdasági viszonyok hatása alatt. Már pedig hazánkban a hegyes vidékeket túlnyomó részben nemzetiségek lakják. A gazdasági élet törvénye rá fogja kényszeríteni a nemzetiségeket, rövid időn belül, egy olyan éles gazdasági harcra, hogy csak győzzünk segíteni nekik! Lehet, hogy sokan fognak kételkedni ebben a prognosztikonban, nekem azonban meggyőződésemm, hogy így lesz. A hegyi népek talán még jobban szeretik a földet, a hazát, területüleg is értve azt, mint a síkföldi lakos, aki nem annyira a röghöz, mint a rónán megszokott szabadsághoz ragaszkodik. Hegyvidékünk lakói végre is meg fogják unni a kivándorlást, különösen, ha az nem fog kifizetődni és kezdetét fogja venni az a gazdasági

harc, amely a maga megszokott területén akarja biztosítani az élet szükségleteit; minthogy pedig ez éppen ezeken a helyeken csak az ipar, a kereskedelem útján lesz lehetséges és ezen a téren szemben áll velünk Ausztria, tehát nemzetiségi iparosaink, a nemzetiségi tőke és az ezekkel kapcsolatos érdekeltségek, szembe fognak kerülni az ausztriai iparral és ennek érdekeltségével!

Ez a megvívandó gazdasági háború talán keményebb elszántságot és több kitartást fog követelni, mint az elmúlt századok egyik-másik függetlenségi harca.

Ausztria a maga gazdasági fejlődésének és létének alapjait látja megintgatva a magyar ipar intenzív fejlesztése által. Ezt a hiedelmet nem is tarthatjuk egészen alaptalannak, ha tudjuk azt, hogy Ausztriában az iparral foglalkozók és családtagjaik a lakosság 26.8 százalékát teszik ki, míg Magyarországon iparból a népességnek csupán 13.5 százaléka él; ha figyelembe vesszük továbbá azt, hogy míg nálunk a mezőgazdaság a lakosság 68.4 százalékát tartja el, addig Ausztriában a népnek csupán 52.4 százalékát, továbbá azt, hogy az állami szükségletek biztos fedezhetése a gazda-

sági életben jelenkező fejlődési folyamat, mind arra mutat, hogy az ipar megteremtését többé nem odázhatjuk el, akkor arra a következtetésre kell jutnunk, hogy minden nappal közelebb jutunk ahhoz az időhöz, amidőn tömeges új munka alkalmat nálunk is csak az ipar fog adni. Meg fog tehát kezdődni küztünk és Ausztria közt egy kemény és elkeseredett gazdasági háború, amelyben ha más miatt nem, hát az érdekközösség miatt, megint együtt leszünk, akik ebben a hazában lakunk, magyarok és nem magyarok!

Hogy az mennyire nem ábránd, azt bizonyítja az a folyton erősödő gazdasági mozgalom, amely az önálló bank és az önálló vámterület jelszavával mindjobban meghódítja az ország lakosságát. A magyarság, leszámítva a latifundiumok urait – tisztelet a kisszámú kivételnek – mindkét cél érdekében szinte önzetlenül harcol, mert pld. nekem az a meggyőződésem, hogy az önálló vámterület sokkal jelentékenyebb gazdasági vállózást fog előidézni a nemzetiségi vidékeken, épen a fentebb kifejtett okoknál fogva, mint a magyarság által lakott területen. Ha ezt nemzetiségeink

is be fogják látni, akkor a konkrét politikai feladatoknak egy oly komplexumát ismerik el olyannak, amit együtt kell megoldanunk, hogy lehetetlenségnek tartom azt, hogy ebből az együtt megvívandó harcból meg ne szülessen az a bajtársi érzés, amely egy táborba hozta Rákóczy népét: a kuruc magyarokat, tótokat, oláhokat és ruthéneket!

Fentiekben vázlatát nyújtottam annak a nemzeti politikának, amely egyúttal a legjobb nemzetiségi politika is, mert nincs hatalmasabb, nincs erősebb kapocs mint a kölcsönös érdekelttség. Bennünket az osztrák hatalmi politikának ellensúlyozása, bennünket a németiségnek keletre való nyomulásának, megakadályozása, bennünket a közös gazdasági érdekek, mondhatnám a közös nyomorúság oly sok érdekszálalal fűz össze, hogy lehetetlenek tartom azt, hogy sokáig megengedhessük magunknak azt a luxust, hogy meddő harcban lássuk lekötve erőinket és elvágjuk a lehetőségét annak, hogy kínálkozó alkalommal Brennus kardját egyesült erővel dobhassuk a politika serpenyőjébe.

A mostani magyar politika elszokott a nagyobb, a szebb koncepcióktól! Az

Ausztriával való hosszú együttélés miatt odajutottunk, hogy Magyarország, a magyar politika azt a szerepet tölti be, a kettős Monarchia politikájában, mint a családban a háziasszony! Politikánk mimikri dolgokra van berendezve és kimerül a házi, házkörűli perpatvarokban. A magyar közönség szájtátva nézte a boszniai annexiót és azóta folyton tátott szájjal nézi, hogy mi is történik ott a Balkánon és még egyebütt is nélküle, de azért az ő bőrére.

Egyetemes nemzeti céljaink nincsenek kitűzve, tehát nincs egységes nemzeti akarat sem. Élünk napról-napra, mintegy bizonyosságát adva annak a gyönyörű osztrák elméletnek, ami ebben a szóban kulminálódik: *fort w u r s t e i n !*

Akkor, amidőn hozzászóltam a nemzetiségi politika ügyéhez, lehetetlen volt rá nem mutatnom ezekre a jelenségekre azért, hogy legalább ebben a kérdésben, amely ma még belügyi kérdés, jussunk egvező álláspontra.

Es ha az itt lefektetett gondolatokkal csak egy lélekből is sikerült kiváltanom azt a vágyat, azt a tudatot, hogy elérkezett a nemzetiségi politikában az az időszak, amidőn a „sérelmek”, a „gyanakvás” politikája helyett keresnünk

kell a közös érdekek előbbrevitelén alapuló egymás iránt legalább némi bizalommal viseltető nemzeti politika útját, akkor úgy hiszem, nem hiába való munkát végeztem, úgy érzem, hogy megtettem kötelességemet!

Pikler J. Gyula.

Diener-Dénes t. abból indult ki, hogy helyes politika csakis tudományos alapon lehetséges. Ezt a mondást most nagyon gyakran lehet hallani. Nemrégiben egy páholyközi munkán egy másik testvér beszélt a szekularizációról és ugyanevvel a mondással kezdte meg és alapozta meg fejtegetéseit.

Végre is közömbös lehet, hogy valaki miből indul ki, csak helyes végkövetkeztetésekre jusson. De miután D. D. t. végkövetkeztetéseit, azaz javaslatait és az egész irányt, amelyben fejtegetései mozognak, nem tartom sem a liberalizmusra, sem a szabadkőművességre nézve helyeseknek és célszerűeknek, ennél fogva bírálni akarom egyúttal teoretikus szempontból az ő bevezető teoretikus fejtegetéseit is.

Nem áll az, hogy helyes politikát csakis tudományos alapon lehetne csi-

nálni, valójában úgy áll a dolog, hogy a politikának egyáltalán semmi köze nincs a tudományhoz, a tudományos alapon készült politika doktrinär, naiv képzelődés.

Ugyanazon az alapon azt lehetne mondani, hogy jó szakács csak az lehet, aki a vegytan és az élettan adatait és törvényeit alaposan ismeri, vagy hogy jó céllövő csak az lehet, a ki ismeri a fizika törvényeit és fizikai számítások alapján céloz, vagy hogy jól hegedülni csak az tudhat, a ki keresztül tanulmányozta és jól megértette a hang fizikájának nemcsak a múltban tett, hanem a jövőben teendő felfedezéseit is. Ennek a felfogásnak, amely felfogás, mellesleg mondva, egyúttal átkát képezi egész középiskolai és egyetemi oktatásunknak is, e felfogásnak éppen az ellenkezője áll. Tényleg a jó szakácsoknak fogalmuk sincs a vegytanról és az élettanról, míg viszont a vegyészek és élettantudósok főztjét bizonyára ők saját maguk sem kívánnák megenni, a jó cél lövőknek fogalmuk sincs a fizika törvényeiről, míg viszont a legkitűnőbb teoretikus fizikusok lehetnek a legszánalmasabb céllövők és tényleg a híres hegedűvirtuózok sohasem forgatták Helmholtz

akusztikai fejtegetéseit, míg a legkiválóbb hangtani bűvárok a legnyomorúságosabban hegedülhetnek stb. stb. és épígy – bocsánat a sorozat folytatásáért – a legderekabbb és legkitűnőbb szociológusoktól telhetik ki a leglehetősebb politika, míg viszont a legkitűnőbb és legbiztosabb politikusoknak – egy Mózesnek, Julius Ceasarnak, Napóleonnak, Bismarcknak, Washingtonnak, Andrássy Gyulának, Deák Ferencnek stb. stb. – fogalmuk sem volt arról a tudományról, amelynek alapján politikájukat csinálni ok kellett volna.

Én legalább azt hiszem, hogy pl. Bismarck, a politika művészetének eddig legkimagaslóbb óriása, zavarban lett volna, ha számot kellett volna adnia egyik vagy másik, vagy bármelyik politikai lépésének tudományos alapjairól. Bizonyára azt felelte volna, – ha ugyan egyáltalán felelt volna ilyen kérdésekre – hogy a politika művészet és nem tudomány. A nemzet életére vonatkozó szükségességek és lehetőségek helyes, közvetlen és biztos megézésének a ritka művészete, nem pedig számtani példatár és nem tudományos iskolai feladat. És különösen hangsúlyozom azt én mint statisztikus, hogy egy pár

statisztikai adat még nem politika, hogy valaki lehet kitűnő statisztikus és nagyon rossz politikus, vagy megfordítva kitűnő politikus és egész rossz statisztikus.

A helyes politika tudományos alapjairól szóló tan rendszerint avval a tisztelettel találkozik, amely a tudománynak kijár, de tulajdonképen az e mondatból kiinduló politikai programmok semmi igényt nem tarthatnak tudományos megalapozottságra. Jól megnézve, vagy nincs bennük semmi, ami joggal tudománynak volna nevezhető, vagy ha van a bevezetésben tudományosnak nevezhető elem, az semmi szerve összefüggésben nincs a rákövetkező politikai programmal; ez a program, ez a politika époly kévéssé tudományos politika, mint bármely más.

A tudomány iránti nagy tisztelet akadályozza meg az embereket abban, hogy ezt észrevegyék vagy kimondják. Tényleg azonban nem áll az, mintha politikát tudományos alapon kellene vagy lehetne csinálni és így nem áll az sem, mintha D. D. t. politikai prepozíciói vagy bármely hasonló hangnemből kiinduló politikai fejtegetés a legcsekélyebb tudományos alappal is bírnának, vagy mintha a fejtegetésekbe felvett tudományos

vagy tudományos látszattal bíró elemek a legtávolabbról is megalapoznák, a legtávolabb tudományos összefüggésben is állannának a befejezésül előterjesztett politikai program egyes pontjaival, értem alatta azt az összefüggést, amelyben pl. egy természettudományos tétel áll az azt megelőző természettudományos állításokkal.

D. D. testvér politikai nézetei és tanácsai lehetnek jók vagy rosszak, én a magam igénytelen nézetem szerint nem tartom őket lehetőkné, a viszonyoknak megfelelőkné és így követendőkné sem, de a tudomány és tudományosság garanciáját, a tudományosan megmotivált állításoknak autoritását ép oly kevésbé vindikálhatják maguknak, mint bármely más, mint bármely velök ellenkező politikai nézet. A tudományra való hivatkozás általában teljesen helytelen. Bocsánat, hogy még egy példával hozakodom elő. Valaki kitűnően ismerheti az esés törvényeit és mégsem képes a helyes módját eltalálni annak, hogy egy a magasból feléje eső tégladarab elől merre, hogyan és melyik percben térjen ki, hogy az a fejére ne essék, míg semmiképen nem következik abból, hogy valaki ügyesen ugrik félre egy feléje eső

tárgy elől, mintha ő volna hivatva Newton esési törvényeinek további kifejlesztésére. Más a theoria és más a gyakorlat. A theoria hivatva van arra és képes arra, hogy kiszámítsa, mi fog bizonyos adott és ismert feltételek között történni, és ezért pl. soha képzett fizikus nem fog arra vállalkozni, hogy kiszámítsa, hogy egy lőporos hordó felrobbanásánál a széjjeldobott épület melyik darabja hova fog repülni és a körülfekvő házak melyike fog hány darabba és milyen alakba összeesni, nem fog erre vállalkozhatni, mert először: nincs a szükséges milliónyi tényezők, feltételek és adatok birtokában és másodszor, mert ha birtokukban volna is, akkor a figyelembe veendő tényezők, feltételek és adatoknak épen ez a végtelen nagy száma hónapokon, talán éveken és évtizedeken át nyúló számításokat igényelne minden egyes eset számára. Így viszonylik tehát az elmélet a gyakorlathoz. A gyakorlat azt mondja, hogy a politikában, a nemzetek életében a számbaveendő tényezők száma és minéműsége oly végtelen (emberi, tárgyi és természeti tényezők), hogy még ha volna is oly tudomány, amelynek alapján tudományos számításokat és követ-

keztetések lehetne megindítani, mint ahogy ily tudomány valójában nincs még talán csírájában sincs, az egyes politikai kérdések elintézése, a politikai cselekedet, mint minden emberi cselekedet, mégis csak a momentán körülmények, tényezők és helyzetek közvetlen helyes megérzésén és ennek megfelelően nem a tudatos számításon, hanem a közvetlen biztos és helyes intuition alapszik. A politika kiválasztott és hivatott egyének művészete és nem könyvekbe leszűrhető elmélet, a politikai akciónak a tudományhoz egyelőre semmi köze és valószínűleg soha nem is lesz köze és ezt szükségesnek tartom nyíltan kimondani.

Kimondom, bár nem szívesen teszem, mint ahogy nem szívesen helyezkedem ellentétbe D. testvérrel. D. D. testvér fejtegetéseinek indokai és tendenciái ugyanis oly tiszteletreméltók és szimpatikusak; minden szavából és egész lényéből a tudomány oly tisztelete és szeretete, ideális javakérti oly lelkesedés, oly liberális gondolkozás és filantropikus érzés sugárzik ki, hogy az ilyen irányú férfiakkal és törekvésekkel szembehelyezkedni – habár tévedéseik miatt – mindig nagyon kellemetlen. De

kétszeresen nehezebbre esik ez a liberálisan gondolkozóknak ma, midőn egy nagy reakciós és klerikális áramlat kezdetét érezhetjük mindenünnen, amely sötét áramlattal szemben mégis jobban szeretjük az ellenkező túlzást minden hibájával, könnyelműségével és tévedéseivel együtt is.

De ön azt hiszem, hogy D. D. testvérnek és a vele, mint tudom, nagyszámban hasonlóan gondolkozóknak hitvallása ebben a kérdésben éppen a liberalizmust és a haladást veszélyeztetik, ezeknek ártanak úgy közvetlen, mint közveteti módon és ez késztet arra, hogy szembe helyezkedjem vele.

Ezt bizonyítandó, visszatérek D. t. fejtegetéseire. Vajon a nemzetiségnek mi a helyes definíciója, az szerintem, hiszen ez már a fenti bevezető szavakból következik, egészen közömbös a politikai eljárásra. Ennek egyik jó bizonyítéka maga D. testvér, aki tudományos módszerességgel nyúlván a kérdéshez, szükségesnek jelezte mindenekelőtt a fogalom helyes meghatározását és aki, bár nem talált helyes meghatározást, végül mégis csak politikai konklúziókra jutott. Én legalább úgy értettem és úgy találom jegyzeteimben, hogy a meghatározás,

amelyet több általa hibáztatott és joggal hibáztatott meghatározás után még legjobbnak ítélt, őt magát sem elégítette ki távolról sem. Csodálnám is, ha kielégítette volna. A nemzetet vagy nemzetiiséget nem definiálja a „Schieksalsgemeinschaft” fogalom (mellesleg már első pillanatra nem tudományos, hanem valamilyen lyrai meghatározás), mert ez a fogalom sokkal jobban ráillik pl. egy uralkodó ház tagjainak összességére vagy ugyanegy szigetre deportált bűnösök társaságára, vagy szerencsétlenség által ugyanegy bányába élve eltemetett munkások csoportjára, amelyek mind tényleg egy Schieksalsgemeinschaftot képeznek, de azért sem nemzetek, sem nemzetiiségek.

Ha már definiálni akarjuk a nemzetiség fogalmát és pedig nem annyira teoretikus és ideologikus szempontból, mint a gyakorlatilag fontos jelleg felkeresésével, úgy azt tekinthetjük egy agresszív, terjeszkedni kívánó nyelvközösségnek. Az uralkodó nemzet és nemzetiségek úgy nálunk, mint máshol, ahol nemzetiségi kérdések vannak, úgy állanak egymással szemközt, mint egymás rovására terjeszkedni kívánó nyelvközösségek.

És ez az egymás rovására való terjeszkedési tendencia magyarázza meg az elkeseredett gyűlöletet és a kibékíthetlenséget is. Így nézve a dolgot, világos, hogy ez a kérdés nem tartozik a békésen megoldható kérdések közzé, nem azok közzé, amelyeket, amíg nemzetiségek vannak, valamiképen el lehet a világból tüntetni. Minden nemzetiség addig fog elnyomtatásról panaszkodni, amíg célját el nem érte, t. i. amíg felül nem kerekedhetik, nem válhatik elnyomottból elnyomóvá. Arról a nemcsak faji, hanem majdnem egyéni létkérdésről van szó ebben a küzdelemben, hogy ki legyen kénytelen a másik nyelvét megtanulni és a másik nyelven gondolkodni és miután az állami élet technikája feltétlenül megkíván egy egységes uralkodó nyelvet, azért békéről e téren, mindaddig míg nemzetiségek egyáltalán vannak, nem lehet szó.

Elképzelhetőnek és lehetőnek tartom, sőt biztosan remélem, hogy valamikor, egy az általános kultúrának a mainál sokkal magasabb fokán, egy oly korban, amelyet a mi szemeink már nem fognak látni, el fog tűnni minden nemzeti és nemzetiségi különbség és vele az emberi érdekellentéteknek és viszályoknak ez

a neme is, mint ahogy eltűnt az emberi érdekellentéteknek és viszályoknak sok más neme. De aki addig, amíg nemzettek és nemzetiségek vannak, azoknak engesztelhetetlen, természeténél fogva kiegyenlíthetetlen érdekellentétét szentimentális tévedésekkel eltelve szemléli és ilyen alapon aktíve avatkozik bele, az épúgy megérdemelheti szeretetünket mint Don Quichotte, de époly cél- és haszon nélküli veszedelmeknek teszi ki magát és ideáljait mint Don Quichotte.

A nemzetiségek úgy nálunk, mint mindenütt máshol nemcsak az elnyomástól szabadulni akarnak, hanem mihelyt ez sikerült, hódítani és elnyomni. Ezt a benyomást kapja mindenki, aki a kérdést úgy nézi, amint ezt D. D. t. nézetni kívánja, azaz teljesen objektíve. Teljesen objektíve, de nem tudományos objektivitással, amely itt meg nem szerezhető, hanem egyszerűen az érzelmek kicsatolásárai, menten úgy a sovinizmus korlátozottságától, mint a szentimentalizmus ítéletnélküliségétől. Nézni ezt az élethalálra folyó, a nemzeti és talán az egyéni létért vívott küzdelmet így lehet és kell, de beleavatkozni csak aktíve és valamilyen párthoz szegődve lehet.

Aki feladva az objektív szemléletet, beleavatkozik a küzdelembe, de nem úgy, hogy ahhoz a küzdő félhez csatlakoznék, amelyhez természetes hovátartozandósága utalja, az veszedelmes és perverz helyzetbe kerül. Elismerő tapsok mögé rejtett gúnyt arat a túloldalon, azon, amely saját nemzetiségi érdekeinek nyereségét sejtí az ilyen beavatkozásban és izzó gyűlöletet saját nemzetebelije részéről.

Nem vagyok oportunistá; nem akarom azt mondani, hogy valaki ne vonjon magára gyűlöletet is meggyőződéseiert, sőt hogy valaki ne legyen mártírja is céljainak. De e célok és nézetek lehetők és helyesek legyenek.

Hogy a D. testvér és a vele e kérdésben hasonlóan gondolkozók kitűzött célja lehetetlen, hogy a priori kiengesztelhetetlen aggresszivitások kiegyenlítésén fáradoznak, azt az előbbieken iparkodtam hangsúlyozni, de hogy céljaik e mellett helytelenek is, arra még néhány szóval rá kell mutatnom.

Eltekintve a lehetetlenségtől, helytelen tendenciának is tartom a kibékítést oly irányban, hogy a nemzetiségek, illetve nyelvek békében éljenek meg egymás mellett teljes számban és örök

időig. A kultúra m e n e t e n e m ez. Ellenkezőleg, a kultúra a minél nagyobb nyelvegységekre vezet és a kultúrát a minél nagyobb nyelvi és területi egységek szolgálják. A kis nyelvi és területi egységekre szakadozás és e különbségek megrögzítése kultúrelenes folyamat és így az, hogy a nagyobb, kultúrában haladottabb és kulturképesebb elemek nyelviileg elnyomják a kisebb kultúrájú és kisebb kulturképességű elemeket, azt nemcsak elkerülhetetlennek és feltartóztatlanak, hanem kívánatosnak is tartom és a világtörténelem a római hódításoktól az angol-búr háborúig elég oly képet és példát mutat, amelyekben szimpátiáink, méltányossági és filantropikus érzéseink az elnyomottak mellett vannak, de amelyekben el kell ismernünk, hogy a legyőzöttek, az elnyomottak a terjedő kultúrának, a nagy egységek felé törő folyamatnak estek áldozatul. A politikának mint látjuk, tehát nemcsak a tudományhoz, hanem a méltányossághoz sincs köze. Sem a politika, sem a fejlődés nem ismer méltányosságot és így a kis egységek, az elnyomottak védelme filantropikus. de nem kulturális iparkodás.

Amilyen szívtelenül hangzik ez, talán békésebbé és világosabbá válik, ha hozzá tesszük, hogy kulturális iparkodás: a különbségek megőrzése úgy társadalmi, mint jogi, mint vagyoni téren, mint a nemzeti különbségek tekintetében; ez a kulturális cél, de nem a különbségek megtartása és ezen belül a lagymatag méltányosság és kibékítés.

Amíg különbségek lesznek, addig harc is lesz, amely – habár elnyomás útján – kiegyenlítés felé tör és ezt a kiegyenlítési, folyamatot, még ha az abból áll is, hogy az egyik fél teljesen abszorbeálja a másikat, lehetetlen, de káros is volna feltartóztatni.

Melyik itt minálunk, vagy melyik a szomszéd Ausztriában a kulturálisabb, az abszorbeálásra hivatott nemzet és nyelv, melyiké a jövő, a szláv népcsaládé-e vagy a németé és hogy a gigászok küzdelmében mi szerep vár és remélhető a magyar népnek és nyelvnek, erre nem véleményekkel, csak óhajokkal felelhetünk és azt mondhatjuk, hogy ami egy nemzetet életben tart, az nem a méltányosság, amelyet gyakorol vagy amelyben részesül, hanem a munka és az erő, amelyet kifejt kulturális téren, anyagi, erkölcsi és szellemi javak produkálásában

és az erély, amelyet kifejt politikai téren. A kettő egymásra támaszkodik, egymás nélkül képzelhetetlen és együtt eredményezi a nemzeti politikát, az egyedül annak nevezhető nemzeti politikát: az imperializmust. A nemzetek a világtörténelem folyamában egymással konkurálnak a létért és ebben a konkurenciában nem a Pató Páloké, de nem is a Hamleteké, a Don Quichottoké a diadal.

De eltekintve a nagyobb perspektíváktól és szemügyre véve a mi különleges állapotainkat, kultúrellesnek kell tartanom a nemzetiségi álláspontnak bármily szándéktalanul vagy bármily jó szándékból történő támogatását azért is, mert ez nálunk egyértelmű a klerikalizmus támogatásával. A mi nemzetiségi tömegeink vezetője legtöbb részt a papság, amely nemcsak nemzetiségi, hanem egyúttal klerikális irányban is befolyásolja a szavukra hallgató, hiszékeny és kulturátlan tömegeket,

A tömegek, e mellett helyenkint nemcsak műveletlenek, hanem egyenesen vadak és művellietotienek is. A ki túlzottnak tartja e szót, az vessen egy pillantást délszláv állapotokra és szokásokra, a fizikai szennyre, a tulajdonjogi fogalmak zavartságára, az értelmi sötét-

ségre és a vérbosszú szokására, tekintsen át Romániába, az ott folyó és a kormányzati rendszert képező hallatlan atrocitásokra felekezeti és nemzetiségi irányban és tekintsen a múltba és a magyar szabadságharcra kapcsolatos rémes atrocitásokra, kezdve a vérszomjas vadállati tömegektől fel a Jella-sichokig és Haynaukig, jelenetekre, amelyekre a magyarság történetében nincs példa és amelyekre a magyar nép értelmi, kedélyi és jeliemi alkatában nincs is lehetőség. Ezekkel a típusokkal szemben a magyarság legkezdetlegesebb műveltségű rétegeit is kulturtényezőknak kell tekintenünk és ezekenek a nemzetiségi rétegeknek bármily erősítését kulturelles törekvésnek kell tartanunk.

Csak röviden jelzem ezeket is annak feltüntetésére, hogy bármely szempontból tekintsük is a valóságot, ellenkező nézetre jutunk mint D. D. t. és nem lehet helyesnek tartani semmi olyan lépést, amely az úgyszólván elég aggresszív nemzetiségi tendenciák védelmének vagy támogatásának még csak a legtávolabbi látszatát is viseli magán.

D. D. t. Ausztria elrettentő példáját hozta fel. Tényleg félő, hogy ugyanez

a nemzetiségi küzdelem, ugyanez a nemzetiségi szétszakadozás vár Magyarországra is; de eltekintve a legegyszerűbb meggondolástól, épen Ausztria példája mutatja, hogy azok az eszközök, amelyeket D. D. testvér ajánlott, az engedékenység, a lokális autonómia megadása és a tétovázás nélkül megadott általános szavazati jog csak siettetik ezt a veszedelmet.

A kérdést nem az ilyen eszközök döntik el, hanem a végleges győzelem azon a részen lesz, amelyen több az értelmi, anyagi, erkölcsi és fizikai erő, nagyobb a kitartás és szívósabb az életképesség. De elkeseredett és semmilyen engedmények által nem engesztelhető küzdelemről, a nemzet életkérdéséről lévén szó, őrizkednünk kell minden téves beavatkozástól.

Én sajnálattal látom, hogy értékes férfiak mégis meddő áldozatul dobják oda magukat egy téves álláspontnak és evvel áldozatul dobják egyéb, reális, keresztülvihető és kívánatos progresszív eszméiket is és így ha szándéktalanul is, mégis mindenképen kulturelles dolgot eselekesznek. De semmiesetre nem szabad a szabadkőművességet belevinni ebbe az irányba.

A szabadkőművességre nézve a békésen ki nem egyenlíthető nemzetiségi küzdelem noli me tangere, a szabadkőművesség, amely katexochén kulturális intézmény, közvetlenül és közvetve veszélyezteti saját magát és kulturális céljait, ha szentimentális méltányossági szólamokiit követve, magára vonja a legelkeseredettebb közgyűlölést.

Ezért tartottam szükségesnek felszólalni és ha tévedtem, felszólalásom nem személy ellen irányult és szándékom a legőszintébb volt.

Tihanyi Mór tv.:

Pikler Gyula tv.: kifejtette, hogy helyes politika tisztán tudományos alapon nem lehetséges és nagyon szellemes módon bizonyította, hogy nem az elméleti tudósokból válnak a legjobb politikusok. Viszont azonban az is téved, aki azt hiszi, hogy a politika tulajdonképpen művészet, amelynek semmi köze sincsen a tudományhoz. A politika egyáltalában nem nélkülözheti az elméleti tudományos ismereteket és helyesen meg sikeresen csak oly államférfiak irányíthatják a nemzetek fejlődését, akik a tudományos kutatás minden terén elért eredményeket megismerni, felhasználni meg értékesíteni törekszenek és erre képesek is.

Igaz ugyan, hogy a nemzetiségek szakadatlanul harcot folytatnak terjeszkedésük érdekében és az, aki e küzdelem békés megoldásának módját keresi, gyűlöletessé válhatik a harcoló felek előtt,

de nem szabad, hogy ez a körülmény visszariassa szövetségünket attól, hogy e kérdéssel állandóan foglalkozzék és a békés megoldás lehetővé tételén fáradozzék, mert a királyi művészetnek egyik főcélja éppen az, hogy lerontsa azokat a válaszfalakat, amelyeket a származás, a faj, a nyelv meg a vallás különböző volta emelnek az emberek közé. A szabadkőművesi világnézetnek mennél nagyobb mérvben való elterjesztésétől joggal várhatjuk, hogy ez, hanem is eredményezné a nemzetiségi küzdelem teljes megszűnését, legalább enyhíti majd a harc hevességét és idővel a hazánk területén élő összes nemzetiségeket bizonyára egyesítené annak a magyar államnak szeretete, amely minden polgára részére kivétel nélkül egyenlő jogokat és a kulturális meg gazdasági fejlődés feltételeit biztosítaná.

Felszólaló t. nem találta az előadó D i n e r Dé n e s t.-t. ebben a kérdésben egészen elfogulatlannak és ennek tulajdonítja azt, hogy az általa felsorolt adatok meg érvek nem állhatnak meg a szigorú tudományos és teljesen tárgyilagos bírálat előtt, Kifejti, hogy a nemzetiségi kérdés tekintetében a helyzet hazánkban éppen nem azonos az osztrák

állapotokkal, mert hazánkban egészen más a nemzetiségek számaránya és a magyarság részére nemcsak a történelmi fejlődés és a kulturális meg gazdasági túlsúlya, hanem az abszolút többsége, amely semmi esetre sem vonható kétségbe, valamint az egyes nemzetiségeknek földrajzi elhelyeződése is biztosítja a hegemoniát.

Ő is a történelmi materializmus alapján áll és éppen ezért az a meggyőződése, hogy az egységes magyar állam ezredéves fennállása nem lehetett szerencsés véletlennek vagy egyes uralkodók meg államférfiak intézkedéseinek eredménye, hanem ennek megvoltak a maga hatalmas gazdasági okai, amiként jelenleg és a belátható jövőben is nem csupán a mi érzelmünk és vágyunk, hanem Európa nemzetközi helyzete és politikai egyensúlya föltétlenül megkívánja, hogy itt a német meg szláv néptenger között egy magyar nemzeti jellegű, egységes állam továbbra is fennálljon. Nem is tartja alaposnak az előadó t. által hangoztatott azt az aggodalmat, hogy Magyarországon a közel jövőben foederalisztikus alakulástól kell tartani, hanem ellenkezőleg biztosnak véli azt, hogy, ha Magyarországot valóban demokratikus

jogállammá sikerül fejleszteni, úgy az egységes magyar nemzeti állam megerősödése és további fennállása bosszú időre biztosítva lesz.

A nemzetiségek elnyomatásáról hazánkban jogosan nem is lehet beszélni. Igaz, hogy a nemzetiségek joggal panaszkodnak a választói jog szűk kerete, a sajtó meggyülekezési jog korlátozottsága és a közigazgatás tökéletlensége miatt, de ugyanezen bajoknak súlya éppen úgy reánehazódik a magyarságra is. Nem szabad tehát előjogokat vagy különleges jogokat követelni az egyes nemzetiségek részére, hanem az legyen célunk, hogy hazánk összes polgárainak minden kivétel nélkül, radikális módon egyenlő jogok biztosítottassanak. A nemzetiségeket nem szabad meggátolni abban, hogy saját kultúrájukat fejleszthessék, de emellett valamennyi állampolgár közös érdekében meg kell követelni azt, hogy minden állampolgár megtanulja az állam közös nyelvét is, mert enélkül kellő közigazgatás el sem képzelhető. A nemzetiségeknek az erőszakos magyarosításra vonatkozó panaszai egyáltalában nem jogosultak, sőt ellenkezőleg, sajnálattal kell megállapítanunk azt, hogy a magyar kormányok nem teljesítették eddig köte-

lességüket az államnyelv terjesztése tekintetében, mert csak így lehetséges az, hogy még most is, oly hosszú idővel a népoktatást kötelezővé tevő törvény életbeléptetése után még mindig ijeszítően nagy azoknak az állampolgároknak a száma, akik nem tudnak magyarul, az pedig el nem kerülhető, hogy az államnyelvnek nem tudása az állampolgárokra nézve sokféle bátránnyal jár. Nem igaz az sem, hogy a nemzetiségek a közhivatalokból ki vannak zárva, mert számos példa tanúsítja, hogy bármely nemzetiséghez tartozik is itt valaki, ha egyébként erre a szükséges kvalifikációt megszerezte, a hivatalos ranglétrán a legmagasabb fokig is emelkedhetnek. Fiume példája, is azt bizonyítja, hogy erőszakos magyarosításról szó sem lehet, hanem ellenkezőleg az eddigi magyar kormányokat – egyetlenegynek kivételével – e tekintetben inkább gyámsalansággal, sőt bűnös mulasztásokkal kell vádolnunk.

A nemzetiségi vezérek önző anyagi érdekekből a nemzetiségeket szellemi sötétségben iparkodnak tartani; klerikális meg retrográd irányban vezetik őket, mesterségesen szítják gyűlöletüket minden más nemzetiség meg vallásfelekezett

iránt és a magyar állam nyelvének megtanulását meg használatát bűnnek tüntetik fel előttünk. Ezért szövetségünk előtt ez az irányzat, amely ádáz ellensége a kulturális haladásnak, egyáltalában nem lehet rokonszenves. Azt meg csak az állam természetes önvédelmének kell elismerni, hogy nem tűri el nyugodtan azoknak agitálását, akik nyíltan vagy titokban az állam feldarabolására és egyes részéniek idegen államokhoz való csatlósásra törekszenek.

Tihanyi t. hangsúlyozza, hogy a Diner-Dénes t. által ajánlott engedmények melyek alkalmasak a nemzetiségi kérdés megoldására, mert ezek csak fokoznák a nemzetiségeknek jogosulatlan aspirációit. A nemzetiségi probléma erőszakosan semmi esetre sem oldható meg, hanem a megoldásának egyetlen helyes útja a radikális, demokratikus haladás. Meg kell teremteni mindenekelőtt az általános, egyenlő, községenkénti, titkos választójogot és az ezen alapon keletkező parlamentek bizonyára meg fogják találni annak a módját, hogy az általános, ingyenes és liberális szellemű oktatásmegevalósítása, valamint a földművelés, ipar meg kereskedelem fejlődését biztosító törvények megalkotása által az egy-

séges magyar nemzet összes tagjai részére a szellemi meg gazdasági fejlődés biztossítottassék. A jogoknak radikális kiterjesztése és a népjólétnek fokozatos emelése, a nemzetiségeket közelebb hozza majd egymáshoz és ha Magyarország valóban demokratikus jogállam lesz, úgy az államnak egységes magyar nemzeti jellegében az összes nemzetiségek békésen meg fognak nyugodni, mert a gazdasági érdekeiket ők is majd így fogják legjobban biztosítva látni.

Varsányi Emil t.

Hazánkban a nemzetiségi kérdés tárgyalása során igen sokan a magyarság közül is hajlandók a nemzetiségek elnyomását hangoztatni, megfélemlítve arról, hogy amit a nemzetiségek jogosan kifogásolhatnak, s ez főként a nép javával mit sem törődő közigazgatás, a közegészségügy elhanyagolása, a nép érdekei ellen úzótt gazdasági politika, abban a magyarság is szenvedő rész.

Sőt ha a magyar s teszem azt a tót és az oláh foglalkozását tekintjük, a közgazdasági politika, ha nem is kifejezetten, de a valóságban egyenesen a magyarság kipusztításán dolgozik. Mert míg a tót és az oláh a hegyes vidéket lakva, főként pásztorkodásból él, sem megélhetését, sem terjeszkedését gazdasági viszonyaink, a birtokelosztás, latifundiumok meg nem nehezítik, az alakuló gyárak esetenként még meg is könnyítik, addig

a síkságon lakó, földművelő paraszt megélhetése napról-napra nehezebb, terjeszkedése a kötött birtok, s a földéhes nagyságok – mert nem a paraszt a földéhes, hanem a nagybirtokosok azok – miatt lehetetlen, a rossz megélhetési viszonyok folytán szaporodása is csökkenő, sőt közegészségügyi tekintetben is határozottan rosszabb helyzetben van az egészséges hegyvidéket elfoglaló oláhnál és tótnál.

A nemzetiségek egyes sérelmeivel nem foglalkozom, csak néhányára teszek megjegyzést.

A nemzetiségek gyakran felpanaszolják a névmagyarosítást, különösen a nagy német sajtó hangsúlyozza gyakran, hogy a magyar polgárok nagy része német nevű, s következésképp német-eredetű.

A látszat szerint így igaz a dolog, valójában azonban nemcsak azért van hazánkban annyi idegen nevű polgár, mert az ide bevándorolt, hanem azért is, mert II. József az első népszámlálás után derűre-borúra keresztelte a még névtelen jobbágyokat stb., s részint az állatvilág, színek, tárgyak, részint bizonyos tulajdonságokat jelzők neveit vétette föl. Voltak községek, ahol egész házsorok, utcák

polgársága színek után Blau, Gelb, Grün etc. nevet kapott, sőt a túlságos buzgalom jó magyar nevű egyénekre is más nevet erőszakolt,

Sűrűn hallatszik a panasz a magyarosítás miatt is. Bár úgy volna, akkor másként állnánk; magyarból lett már oláh. de oláhot még nem magyarosított meg senki; hány színmagyar nevű egyén van ma is az oláhság vezetői között? S az, aki a felvidéket ismeri, tudni fogja, hogy a Bach-korszakban egész falvak magyarsága olvadt fel a tótságba ti, s a megkezdett folyamatot ma sem lehetett még teljesen visszaszorítani. Kassa közvetlen közelében levő falvak népe még teljesen tót és ha azt kutatjuk, hogy tót volt-e? a színmagyar nevek megadják a tagadó választ.

Nem is kell lemenni az autonómiával rendelkező társországokba, ahol 1-2 nemzedék alatt teljesen elvész, beolvad az odaköltözött magyar s mint rendesen minden renegát, ez is a legdühösebb ellensége lesz mindennek, ami magyar, a nemzetiségek magyarosító vádjának teljes alaptalanságára itt is elég a példa. S ha azt kérdezzük, hogy kik tették és teszik mindezt ? a válasz mindig az: a papok. Aki azt akarja látni, hogy mily

nagy szolgálatot tud tenni a nemzetiségeknek a papság, az kísérje figyelemmel viselkedését nálunk a felvidéken, az erdélyi részekben, a társországokban és különösen lenn a dalmát partvidéken. A munkájában a papságnak nagy segítségére van a nagy politika vezetősége. Különösen a jezsuiták működnek nagy sikerrel. A dolog egyszerűen úgy indul meg, hogy egy-egy páter látszólag nyugalomba vonulás, pihenés címén megtelepszik valahol, egész nap jár-ke, mindenütt megfordul, mindenkit ismer, mindent hall és lát s mindenről hüben beszámol Bécsben, megtéve javaslatait a nagy politika érdekében szolgáló s a papság terjeszkedését elősegíteni hivatott intézkedésekre. Bámulatos, hogy mely eszközök, segédszervek állanak rendelkezésre, a hatalom rövid néhány év alatt a neki tetsző módon berendezkedhetek, de a nép a papság hatalmába került. Ott az akció az olaszság, itthon a magyarság ellen indul. Sovénséggel vádolni a magyarságot a legbotorabb dolog, smorem állítani, hogy a legsovénebb, de különben igazi néppolitika ez ország nagy fejlődését vonná maga után. Az emberi haladás soha annak kárát nem vallaná, ha itt tiszta magyarság laknék, mert

szabadelvűbb, türelmesebb nép alig van a magyarnál. Ennek erősítése elsőrendű szabadjóművesi feladat. A haladás örökre búcsút mondhat az országnak, ha itt egyszer a nemzetiségek jutnának túlsúlyra. Nézzünk át Ausztriába, Romániába, a türelmetlenség, a felekezeties irány hatalmasodásának elég példájával szolgálhatnak.

A magyarságnak ahhoz, hogy itt ez országban az emberiség nagy eszméi elterjedhessenek, nemcsak a feudalizmus és klerikalizmus ellen kell dolgoznia, hanem teljes erővel kell védekeznie a nemzetiségi veszély ellen is s ki az, aki nem látja be, hogy azok, akik ősi és születési jogon igényt formálnak ahhoz, hogy örökös urak lehessenek a nép nyakán, nem szívesen látják a magyar elem erősödését? azét a kellemetlen magyar elemét, a parasztét, amelyik a földéhes nagybirtokos mellett is ember módra meg akar élni? A nemzetiségi kérdés nem volna fájó sebe ez országnak, ha nem volnának még fájóbb sebei az egyre terjedő feudális, klerikális hatalom. Ma a nemzetiségi kérdés nemcsak sebe; hanem veszélye is a magyarságnak s teljesen igaza van D. Dénes t.-nek, hogy e veszély hovatovább nagyobb és na-

gyobb lesz. Az okok is igen szépen, a valóságnak megfelelően fejtette ki D. t. A magyarság örökös harcban lesz mindaddig, amíg léte biztosítva nem lesz, természete, évszázadok hagyományai, szokásai a földhöz kötik, ezt meg nem kap; a nemzetiségek a fejlődés folyamán a szabadabb s a függetlenséghez több kilátást nyújtó ipart üzük. Míg a magyarság zöme koldus sorban él, nyomorog, addig a nemzetiségek gyarapszanak, erősbödnek.

A magyarságra nézve különösen fenyegető jelentőségű kérdés a tót s még inkább az oláh, a veszedelem oka: a nagy terjeszkedés és szívóosság.

A terjeszkedés okai igen sokfélék. A statisztika bizonyosága szerint a tót és az oláh faj szaporasága fölülmúlja a magyarságét.

Ez részben a természetes propagatív erőnek, részben a kisebb fokú kultúrának s ezzel kapcsolatos minimális igényeknek kifolyása. A gyermek nem okoz gondot, oly kevés gonddal nevelődik s ezért mindegy, hogy kettő van-e vagy tizenkettő. Még iskolába sem járatják, primitív életszükségleteik megszerzésében már kis korában segít a felnőtteknek. Az erkölcsi felfogás is kedvez a

szaporodásnak. A házasság intézménye egész primitív alapokon áll. A leánynak legtöbbször 3-4 próbaférje s mindeniktől 1-2 gyermeke van, míg végre, rendszeren az első férjnél, megállapodik. Kedvez az elhelyezkedés is. Óriási, hegyes-völgyes területeken, amelyeket a magyarság soha meg nem szállott, terjeszkedtek egész szabadon mint állattenyésztők s itt minden erőfeszítés nélkül, lusta, primitív módon csaknem kizárólag a szaporodásnak élhettek s a lefoglalt terület, amelyet a magyarság, más életmód és igények miatt, megszállni nem tud, még további óriási terjeszkedésre nyújt nekik alkalmat. Veszedelmesen nyomja előre a felvidéken a tótság, Krdélyben az oláhság, a németnyelvűek rovására. Sok felvidéki német szász község eltótosodik, szász falu tömegesen eloláhsodik. Ez többnyire az egy gyermekrendszer következménye. Különösen a szász falvakban igen kevés a gyermek. Egész házsorokba nem jut lakó. Az oláh besül cselédnek s végül ura lesz a gazdátlanul maradt, mert kihalt lakosú portának. Sokszor elveszi a szász leányt, hisz szász legény már egyre kevesebb akad s így jut a más örökébe. Ilyenek az állapotok Krassó-Szörényben is. Úgy

a tót, mint az oláh primitív életmódja a felvidéki németség és erdélyi szászság erőfeszítések között élő életéhez képest igazi kényelmet jelent s a lustaságra csak némileg hajlók örömmel vetik magukat az oláh kényelmesség karjaiba. Ez oly folyamat, amelynek áldozatai a magyarságból is vannak. Ugyancsak természeti jelenség, hogy sem a tót, sem az oláh idegen nyelvet nem tanul meg, csekély nyelvérzéke van, saját nyelve is egész primitív, ezzel mindkét faj be is éri. Fejlettebb nyelv megtanulására képtelen. Ez is előnyt biztosít e két fajnak a terjeszkedésében a németek, szászok és a magyarok rovására is, akik természetesen az alig pár száz szóból álló s a legprimitívebb szókötekekből összetett oláh nyelvet könnyen megtanulják.

Valóság tehát, hogy a szászság is, a magyarság egy része eloláhosodik, de, ha ez nem is volna, elég fenyegető a veszély úgy a felföldön, mint Erdélyben az a tény, hogy az oláh és a tót nagyon szapora, szemben a magyarság gyöngeszaporodásával. Ha a beolvasztó erő nem is volna, a utóbbi is elég komoly dolog a megszívlelésre. Baj még, különösen az oláhnál, az egyházi állapot is. Végzetes hiba volt megengedni, hogy a görög

kel. és kath. egyház lassanként azonosuljon a román nemzetiséggel.

Az oláh pópa és a dászkál elvégzi azt, amit a faji szaporodás még üresen meghagyott. A védekezés, illetve a magyarság erősítésére irányuló politika gyakorlati eszközei az oktatás s elsősorban a papnevelés és a tanítóképzés államosítása; ezután az elemi isk. államosítása. A népoktatási törvény ügyes végrehajtása erre sok eszközt ad.

A szászság és németség eloláhosodása és eltótosodása megakadályozandó s veszélyben forgó pontokon magyar telepítéssel, ipari telepek létesítésével lehetne a kérdést megoldani. Kitűnő eszmét vetett fel egy napilap nemrég a zsidóság telepítésével. A pusztuló szász és német faj könnyen megnyerhető annak, hogy semhogy tót vagy oláh legyen, magyarrá válik.

Kellően szervezve a magyarság meg tud küzdeni ily pontokon a tót s oláh terjeszkedéssel; nem az oláh és tót tenger közepébe, hanem a német-tót, szász-oláh küzdő pontokra kell irányítani a telepítést. Gondoskodni kell az elszigetelt magyarság segítéséről is, telepekkel erősíteni s azokat egymással összekötni szükséges.

Erélyes, igazságos, de a nép javát szolgáló közigazgatás egyike azon eszközöknek, amelyekkel a féktelenkedés és nemzetiségi terror kiküszöbölhető s a nép az állameszmének leginkább megnyerhető. Nem durva, basáskodó, lelketlen, a népet becsmérő, szidalmazó, lenéző, de kiváló népbarát tisztviselők kelleneek főképp ily helyekre.

Végzetes szerencsétlenség a magyarságra nézve a züllött politika, amely a nemzetiségi kérdés kezelésében a nemzeti érdeket a pártpolitikának minduntalan áldozatul dobja.

A nemzetiségek nagy előnye a magyarság felett – s ez egy hatalmas összetartó erő, amely sokakat köt le, – hogy ott a nép és az értelmiség csaknem egygyé forrott. A magyarság nagy csapása a széttagozódás osztályok szerint, a szociális érzék, egymás iránt tartozó kötelesség tudása alig van meg, egyes osztályok keresik saját érdekeiket. Egységes nagy célok, közös érdekek alig hevítik a társadalmat, amely annyira botor, hogy pld. egyes körökbe a bejutás, akár hírhedt nemzetiségi izgatóra is nem nehéz, de zsidóra, bármily jó magyar is az, lehetetlen. Szocialistát meg említeni nem szabad.

Összefoglalva lehet: a tót s különösen oláh nemzetiségi erősbödés oka: a nagy szaporaság, primitív életmód, alacsony kultúra, erős faji ragaszkodás és a nyelvtanulási készség hiánya.

Ennek kedveznek a geográfiai viszonyok, a szászság pusztulási folyamata, az erélytelen nemzetiségi politika, a rossz közigazgatás, a szüllött politikai viszonyok s társadalmi széttagoaltságunk. De kedvez a katonáskodás is. A katonaságnál a kevésbé kulturált elemből embert faragnak, de nem a magyarság javára, ellenkezőleg az az oláh, tót stb. baka csak azt látja, hogy nyelv tekintetében épúgy bánnak, ha nem jobban mint a magyarral, de azt is látja, hogy itt nem az állam nyelve a fő, hanem egy más, amelyre a magyart is csak úgy rászorítják mint őt s ezzel devalválják magát az államnyelvet előtte.

De kedvez a felső politika léptenyomon; nem szóbeszéd, hanem tény, hogy a magyarok ráncbaszedésére fedezetül szolgálnak a nemzetiségek, akiknek a hatalom részére a múltban tett szolgálataikat ez a hatalom mindig hajlandó örökös siránkozásukra a magyarság hátrányára tett engedményekkel honorálni.

Roppant nagy a veszély a papság folytán, amely a tót és oláh, de különösen az oláh néppel azt tehet, amit akar s akkor hajtja a cesarizmus szolgálatába, amikor az épen jónak látszik.

A nemzetiségek panaszaitól megindított s a vélt vagy igazi sérelmek folytán rokonérzésökkel a nemzetiségek felé s talán a magyarság ellen hajlók nézzenek kissé túl hazánk határain.

Mit tesz pl. Románia, amelynek szintén van nemzetiségi kérdése?

Akit ezen ügy érdekel, felhívom figyelmét K. Barna Endre t.: „Románia nemzetiségi politikája és az oláhajkú magyar polgárok” című művére (Kolozsvár 1908. Emke) a haladás minden barátja pirulva fogja olvasni azt. Hogy a hivatalos románság törekvése micsoda, arról beszélhet Dákorománia hivatalos térképe, amely a Tiszáig lefoglalja magának hazánk egy részét s még Debrecent, Szolnokot is oláhosan írja, holott tény, hogy itt soha román uralom nem volt, ellenben igen is Magyarország alá tartozott a mai Románia nagy része. Románia a román állampolgárok között nem tűri meg a nemzetiségi különbségeket. Nálunk a néprajzi értelemben használható faji megjelöléseket politikai értelemben

is használják, Romániában (Poroszország mintájára) gondosan ügyelnek ami, hogy a néprajzi megjelölés politikailag értelmezhető ne legyen.

Románia szabadelvűségét csak hirdeti, de nem követi, a román szabadelvű fel fogás az, amit az egyik kormányelnök nyíltan ki is fejezett, hogy első a nemzeti érdek s amennyiben ezzel összeegyeztethető, ennek keretében érvényesülhet a szabadelvűség. S tagadhatatlan, hogy a hivatalos Románia mindig okos nemzeti politikát követett, ha az a szabadelvűségtől messze is volt.

Közhivatalokat csak az viselhet, aki román állampolgár, ezen kikötés nálunk is megvan. De hogy értelmezik ők? Úgy, hogy az illető születésénél fogva is román legyen.

A jasi-i r. kir. egyetemen a románjai születésű Leheli dr., akiben az egész tanári kar az egyetem egyik díszét, büszkeségét látta, évek óta tanította a gyógyszeriant, mikor az állást véglegesíteni kellett, a román kormány azt megtagadta azzal, hogy Leheli zsidó s felszólította, hogy mondjon le, mert születésre nézve is románnal töltik be helyét s az egész tanári kar hiába protestált ez ellen, mert

a nemzeti érdek még a tudományos érdeknél is előbbrevaló”. (33. oldal.)

Tanítóképzőbe csak az juthat he, aki román szülőktől származó román állampolgár. A vallás szabad gyakorlatát az alkotmány XXI. §-a biztosítja, a kikötés csupán az, hogy ne ütközzék a közrendbe és a közerkölcsökbe, valójában azonban csak a román nyelvű gör. keleti egyház élvez vallásszabadságot, mert minden vallás az isteni tiszteletnél a román nyelvet tartozik használni, különben a törvény ellen vét, mert más nyelvnek, mint az állam nyelvének a használata közérdekbe ütközik s ebben a román hivatalos világ annyira megy, hogy még a temetőben sem tűr meg mást román feliratnál (34. old.) Oly községben, a hol tisztán magyarok lakosság, egy magyar szónak nem szabad a templomban magyarul elhangzania s a néppel azonos származású papot a magyarság nem is tarthat. Papnevelőiben csak román honosok vétetnek fel s a tanítás nyelve a román. (41.) Míg a magyarországi oláh-nyelvű egyházakban az állam hivatalos nyelve teljesen számúzve van.

A közoktatási törvényt Romániában Vizanti András készítette elő s ennél elvűi Bert Paul volt francia közoktatás-

ügyi miniszter következő mondását tartja szemelőtt: „A nyelvegység nélkülözhetetlen, mivel másképen a nemzeti egység-üres szónál nem egyéb. Józan észszel tel nem fogható, hogy ha ugyanazon haza, anya, gyermekei ne beszéljék ugyan azt a nyelvet.” S érdemes meghallgatni a következő kijelentéseit: „De hát hogy is ne tanulnók a román nyelvet, miért ne ösztönöznénk minden román állampolgárt, hogy tanálja és szerezzze meg általa azt a hatalmas védőpajzsot, amely fenmaradásának biztosító? Hogyan tudnók elnézni, hogy valamely román iskola tantervében csak névleg szerepeljen a román nyelv, amely román iskola nagyrészből a román állampolgárok fiai- és leányaival van benépesítve, román polgárok pénzén tartatik fenn, de általában egy világpolgáris szellemtől és világosan elkülönítő célzattól van áthatva? És végül hogyan tűrhetjük továbbra is azt a szomorú látványosságot, mit az ország községeiben és eléggé jelentékeny területeken tapasztalhatunk, hol a lakósok, dacára annak, hogy szintén román állampolgárok, hazájuk nyelvét még nem is ismerik, nem hogy értenék s így a nemzet más polgáraival meg sem értethetik magukat, de nem érezhetik azt a szent tüzet, azt

az összetartást sem, melyet egyes egyedül csak az azonos és közös nyelv és nemzeti érzés adhat meg.

Lehet bármilyen a haza polgárainak társadalmi elfoglaltsága, de az okvetetlenül megkívánható, hogy a többi honpolgárokhoz való kapcsolata meg ne szűnjön, ennek pedig legegyszerűbb és legtermészetesebb eszköze a közösen írott és beszélt nyelv. A közös nyelv ismerete nélkül nem ismerheti a polgár sem jogait és kötelezettségeit s így szabad független polgár sem lehet!” (46.47.)

De nemcsak a nyelvi egység megteremtése terén erőszakos a román kormány, hanem vallási téren is s lássuk pld. azt, hogy miként szorítja a hivatalos Románia más vallásúakat arra, hogy megtartsa a görögkeleti ünnepeket?

1900. IV. 1. a román vallás- és közokt. miniszter a zsidó felekezeti iskolák számára a következő rendeletet bocsátotta ki:

1. Az állami tanterv anyaga oly méretekben tanítandó, amint az elő van írva.

2. A zsidó nyelv és hittan a saját tanterv alapján naponta legfeljebb 2 órát foglalhat le.

3. A zsidó ünnepek száma úgy állapítandó meg, hogy száma ne haladja

túl a nyilvános iskolák összes szünidejét. Kötelező szünnapok: a vasárnapok és a román nemzeti ünnepek.

4. Szombaton csak fél napig tarthat a szünet, amit a vallásos gyakorlatok vesznek igénybe, a nap másik fele tanításra használandó fel.

5. A tanulók kalapjukat az iskolában csak is az imádkozás alatt és a hittani órákon tarthatják fejükön. (65.)

Románia gondoskodik arról, hogy területén bármely érzelmi megnyilatkozás a román nemzet iránti hódolással kapcsoltsassák össze. Románia még hangversenyek, színi előadások és táncvígalmak programjába, rendezzék azt románok vagy idegenek, bevéteti a román himnuszt; táncestélyeken a Hóra, Sirba nevű nemzeti táncok mellőzhetetlenek.

Szigorú rendelet hagyja meg minden iskolának, hogy a királyi pár arcképe és történelmi faliképek szereztessenek be, román hazafias énekek és himnusz taníttassanak.

A román nemzeti lobogót – 1902. IX. 27. kelt rendelet.szerint – minden tanuló köteles köszönteni, bárhol van az s akár egyedül van az illető akár csoportban; minden tanuló köteles fölállni s kalapját levenni – bárhol van

is – mikor a román himnuszt hallja. Aki az ellen vét, súlyos büntetés éri! (68. 69.)

De Románia a család és helységnevek írásában is a nemzeti egységet szolgálja, hogy mily erőszakkal, azzal nem törődik. Bármilyen szerkezetű valakinek a neve, a román hivatalos okmányokba úgy kerül be, amint azt a román ember kifejti, ilyenformán lesz a Szabó névből Sabau, Tankoból Tanean, Buzogányból Buzdurgan, Benkőből Bencsia, Bakából Baoca, Szökéből Sosce, Munkásból Mancas, Farkasból Forças, Kopaszból Copot stb.

Aki pedig egyszer az anyakönyvbe román hangzású névvel került bele, az azt többé magáról le nem vetkőzheti.

Ugyan így bánnak el a helységnevekkel is.

S hogy mily szigorúan követelik a hivatalos helységnevek betartását, arra elég példával szolgál a posta, amely az esetben, ha bárki a hivatalos helység neve mellé más nevet is tesz magyarázatul pld. (Rekettyó) Racatan, a küldeményt nem kézbesíti. (71. 72. 73.)

Még türelmetlenebb a hivatalos Románia a honosítási s állampolgársági jog megszerzésében. Romániában rendkívüli

fontossága van a román honosságnak, ennek igazolása nélkül egy lépést sem tehet s mikor a tanköteles gyermek az iskolai felvételre jelentkezik, legelőször a román honosságát kell igazolnia.

Ott a honosság nemcsak általános politikai tényező, hanem a legkiválóbb román nemzeti biztosíték is.

Akinek panasa van, de azt nem román nyelven teszi meg, annyi, mintha semmi sérelme sem volna, aki általános műveltségét nem akarja román nyelven megszerezni, semmilyen módon sem szerzi meg. Ha valaki családi nevelés útján akarja megadni a műveltséget, csak úgy teheti, ha a gyermek az év végén román iskolában, román nyelven vizsgálatot tesz, ha azonban a gyerek két ízben sikertelenül vizsgázik, a hatóság hivatalosan íratja be nyilvános iskolába. A román honossággal tehát nemcsak anyagi kötelezettségek, hanem félreérthetetlenül román nemzeti jelleget szolgáló erkölcsi és hazafias köteleességek is járnak.

Hogy az állampolgárság megszerzése mily nehéz a berlini szerződés kikötései mellett is, azt különösen a Románia területéhez kötött zsidóságnál tapasztalható. A honosítást csak nagyon gazdag zsidó

szerezheti meg s külön törvény szerint egyéenként, 10 évi várakozás és sikeres vizsgák után. Ingatlanokat Romániában csak is született és honosított románok szerezhetnek.

Románia az állam román jellegét semmilyen emberi érdek kedvéért fel nem áldozza. 78-82. Románia államilag és társadalmilag kérlelhetetlenül megakadályoz minden oly életjelenséget úgy egyházi, mint közoktatási téren, a mi a feltétlenül tiszta román nemzeti eszmét, elhomályosíthatná s így semmiféle faji vagy nemzetiségi érdek érvényesülését még gondolatban sem tűri meg.

Hogy mily tiszteletben tartja Románia az idegen államok közjogi területi beosztását, arra elég példa az, hogy iskoláiban oly állami kiadású könyveket, térképeket használtat, amelyeken pld. Magyarország egész a Tiszáig Romániáé s e könyv még az idegen alattvalók magán iskoláiban is kötelező.

S mikor a román gyerek azt tanulja a román nyelvtan szabályaiból, hogy a tulajdonnév a tulajdonnak megmásíthatatlan neve, tehát az még fordítás útján sem változhatik meg, a földrajzi oktalás keretében hamis tulajdonnevek egész halmazát sajátíttatják el vele hivatalo-

san s pld. Debrecen, Szolnok is románul van írva s Dákoromániába bekebelezve. (89.) Sőt a román földrajzi társaság a melynek védnöke a román király 1906. X. 26. ötezer leit szavazott meg arra, hogy többek között Magyarország Tiszáig terjedő részének előkészítettessék román nyelvű földrajzi szótára. (90.)

A legféktelenebb izgatás folyik egész nyíltan Magyarország ellen. „A kié Erdély, azé a Tiszáig terjedő síkság” a jelszó és stratégiai szabályként állítják fel, hogy Erdélyben minden magyarsításnak gátat kell vetni, mert ez megingatja Románia létének biztonságát. A kultúra tekintetében az az elv a románságnál, hogy vagy oláhnyelvűi, vagy semmilyen kultúra.

Hogy téves minden híresztelés a magyarság terjedéséről Erdélyben azt az 1906. évi általános román nemzeti kiállítás egyik néprajzi kiállítási csoportjában látható volt a következő érdekes statisztikai összeállítás bizonyítja; ez összeállítás az 1850–1900-ig terjedő 50 évről szól s a következő:

el románosodott magyar község	309
„ német „	42
„ szerb »	41
összesen	326

ellenben				
magyarrá, lett		román község		42
némétté	„	„	„	13
szerb és más	„	„	„	10
			összesen	65

tiszta nyereség tehát a románságnak
284 község.

Kérdés: olyan-e Románia viselkedése, amelynek folytán csupán a viszonzosság elve is azt parancsolná, hogy mi a nemzetiségeknek, különösen az oláhnak, adjuk meg azt a szabadságot, amelyet ők követelnek?

Olyan-e Románia viselkedése, hogy rokonérzést támaszthat bennünk tisztán emberi szempontból?

A legelfogultabb sem adhat a kérdésekre kedvező választ. Abból a türelemből, abból az emberszeretetből, abból a szabadelvűségből, aminőt a hivatalos Románia tanúsít, nem kérünk.

Semmilyen téren sem vagyok barátja az erőszaknak, de legkevesbbé akkor, amidőn fajom ellen gyakorolják azt itt e hazában is.

Kérdés már most, nem csupán magyarsági, de tisztán emberi szempontból is, indokolt-e a magyarság erősítése a nemzetiségekkel szemben?

Nem akarok hazafias érzelmek szükségességének fejtegetésébe bocsátkozni, csupán csak azt ismétlem, hogy a magyarság erősítése elsőrendű szabadkőművesi feladat. Tudják ezt ami ellenségeink fenn és lenn egyaránt s tudjuk, látjuk, hogy színmagyar politikusok, akiknek fáj a magyar nép vérből való toleráns viselkedése, a klerikalizmus karjaiba óhajtják belesodorni.

Kérdés, miképen történhet a magyarság erősítése? Felelet: célszerű gazdasági politikával. A népet kultúrában kell részesíteni, de ipari kultúrában is, hogy fejlődjék, megélhetése biztosítva legyen. Mihelyest a megélhetés nem fog annyi gondot okozni, mint ma, nagyobb lesz a gyerekáldás is. Hogy a gazdasági kérdésre kell a nemzeti-ségi kérdés megoldásában a fősúlyt helyezni, azt D. testvér szépen fejtegeti, ezt követik a nemzetiségek mind, de követi Horvátország is, amely a leg-tökéletesebb függésbe jutna az anyaországgal szemben, ha pénzügyileg függetlenné tennők, mert a sajátjából képtelen feladatainak teljesítésére. Mi volna tehát a teendő?

Teljes erővel neki kell feküdni a gazdasági kérdéseknek.

Tanítsuk a népet produktív munkára, mert nemcsak általános kultúrában vagyunk elmaradottak, hanem ipari és mezőgazdasági kultúrában is.

A nép ú. n. földéhségének kielégítését nem említem, közismert szükség. De fontos, hogy oly földművelési és ipari teendőkre oktassuk, amelyekkel megélhetése biztosabb, kedvezőbb, függetlenebb lesz.

Hogy a mezőgazdasági termelés sok ága mennyivel javítható, azt bizonyítják a külföldi példák; ezeket honosítsuk itt meg.

Bármilyen jövedelmező legyen azonban a mezőgazdasági termelés, rá kell szoktatni a föld népét az ipari munkára is. Szövetkezeti alapon. De ne értsen senki félre. Nem értem azon szövetkezeteket, amelyekkel a klerikális és reakciós körök árasztják el az országot csak azért, hogy az a határszéli falu kis zsidó boltosa, aki talán egyesegyedül képviseli a magyarság eszméjét, elveszítse kenyerét. Nem. Munkaalkalmak megteremtését értem.

Nálunk a paraszt télen alig dolgozik s hogy ez az ügyes, leleményes nép téli foglalkozáshoz is jusson, arra nem gondol senki.

Oly iparra kellene szoktatni, amely időszakos és amely otthon is végezhető. Belevisszük ezzel a munka szeretetét a családba, de keresethez juttatjuk a föld népét s ezzel egyszerre függetlenebbé is tesszük. Nem szorul kizárólag a földmunkára, nem kénytelen, esetleg lehetetlen bérekért dolgozni. De fontos e kérdés illetően rendezése nemcsak szociális, hanem ipari, szempontból is.

Az otthonából nem szívesen mozduló magyar paraszt átvedlik félig iparosság mert a gyár természete, hogy békóba szorítja a cselekvés szabadságát, az otthon munka meg teljesen meghagyja, könnyű szerrel űz ipart is, amelytől idegenkedve most csak a végső szükségben vállalkozik gyári munkára. Nem a házi ipart értem ez alatt, hanem az otthonra támaszkodó kisipart oly szövetkezeti alapon, a mint az a külföldön sok helyen megvan, így Svájcban óra, selyem, játékaru, Vorarlberg csipke, kötött és szövött árú, Belgium csipke, fegyvernemű, Németország kézi szerszám stb stb. Ausztriában Ybbsitz, Fulpmes, Reichenau, Hasbach, Mariano, Sehönbaeh községekben van az otthonra támaszkodó, szövetkezeti alapon álló fémpipar, lakatos, kovácsára,

szövészet, kádár, hangszerárú ipar. – A magyar ipar fejlődésének is, nemcsak a magyarság erősítésének egyetlen biztos, legbékésebb módja a nemzet gerincét alkotó parasztsztyály fejlődése, intenzív, hasznos munkára való nevelése. így fejlődhetnek egy erős közép- s ennek nyomán, erős nagyipar. Így van ez a világon mindenütt. Erre kell nekünk is törekednünk. Ha pedig sikerül a népnek oly megélhetést biztosítani, amelyre most kilátása alig van, ha kultúrában emeljük, ha közigazgatásunk hibáit javítjuk s ha gondoskodunk arról, hogy fejlődhetik, szaporodhatnak, terjeszkedhetnek, amihez elsősorban a mai földbirtokpolitika lényeges megváltoztatása szükséges, meglesz oldva a nemzetiségi kérdés is.

Kétségtelenül érdekes adatok azok, a melyeket Lengyel Aurél testvérünkötől az imént hallottunk, de ezen adatok beállítása olyformán történt, hogy lehetetlen azokat megjegyzés nélkül hagynom. Lengyel t. amikor ismerteti a nemzetiségi sajtó és közigazgatási pereket, arra az elvi álláspontra helyezkedik, hogy az osztályok és fajok harca nem oldható meg büntetőperék útján és igazságtalanságot követünk el akkor, amidőn elfogult a mai társadalmi osztályok

érdekeit képviselő bíró, avagy az uralkodó faj érdekeit képviselő bíró és közigazgatási tisztviselő ítélete alá bocsátjuk ezeket az ügyeket.

Arra a következtetésre jut, hogy: mivel a magyar bírák és a magyar közigazgatási tisztviselők szintén nem mentesek ezen osztály- és faji érdekek hatása alól, tehát – példakkal illusztrálja – igazságtalanul elnyomják hazánkban a szociális és nemzetiségi törekvéseket.

Első pillanatra tényleg tetszetősnek látszik ez az okfejtés és hajlandó is az ember helyesnek elfogadni magát a tételt, mert hiszen nekünk radikális gondolkozásuaknak tényleg nem lehet kedves dolog az, ha politikai célok érvényesülése elé hatóságok gördítenek akadályokat vagy pláne üldözőbe veszik bármely eszmének a híveit is! Ha azonban én is ebben a kérdésben is tisztán erre az alapra helyezkednék, akkor hibáztatnom kellene mindazon korlátokat, amelyeket az ember bámulatos találékonyság gal eszelt ki, a maga cselekvési szabadságának megzabolázás ára és a fennálló törvények és érvénynyel bíró hatósági rendeletek között vajmi keveset találnék, amit

a z e g y é n s z a b a d g a z d a s á g i é s t á r s a d a l m i é r v é n y e s ü l é s e s z e m p o n t j á b ó l t ö b b - k e v e s e b b j o g g a l m e g n e t á m a d h a t n é k !

Ezekről a nagy elméletekről tehát ne essék szó a n e m z e t i s é g i s a j t ó - p o r ö k t á r g y a l á s á n á l, mert itt nem gyönyörű elméletek megállapításáról kell beszélnünk, hanem arról, hogy mit mutat az élet? Ha ezt vizsgálat tárgyává teszem, akkor azt látom, hogy azok a nemzetiségi báránykák sem nem olyan ártatlanok, sem nem olyan fehérek, mint amilyeneknek L e n g y e l testvérünk őket feltüntetni iparkodott és az elbánás sem lehet olyan igazságtalan, mint amilyeneknek ezen pereket L e n g y e l t. jellemezte.

Ha tudom azt, hogy hogy ír rólunk magyarokról, a magyar politikai és társadalmi törekvésekről a nemzetiségi sajtó, ha tudom azt, hogy olyan kötekedő, hazug, ferdítő és rágalmozó tónust a világ e g y o r s z a g á n a k n e m z e t i s é g i s a j t ó j a s e m mutat fel, mert ilyet sehol m e g n e m t ű r n é n e k, ha ismerem a nemzetiségi sajtószemelvényeknek azt a gyűjteményét, amelyet Gróf E s z t e r h á z y János a szláv törekvésekről írott mim kajában,

azokat, amelyeket H a n g a y Octáv a pangermán sajtó és azokat, amelyeket K. B a r n a Endre a román sajtó mérges virágaiból összegyűjtött, akkor lehetetlen arra a szép, de jelen viszonyaink közepette reánk magyarokra nézve egy kissé – legalább is pervers politikai elméleti alapra helyezkednem, amelyet; L e n g y e l 1. nekünk ajánl, hanem el kell ismernem, hogy ezidőszerint mi nemzetiség-politikai viszonyaink közepette az államhatalomnak igen is vannak feladatai a nemzetiség i, a jog i elle n t é t e k t o m p i t á s a k ö r ü l ! Azt nem mondom, hogy üldözni kell őket, de igenis azt mondom, hogy egyedül és kizárólag rajtuk áil, hogy e tekintetben se legyen számottevők a panaszra. Ha megfigyeljük azi a hangot, amelyen a magyar sajtó számottevő része, majdnem teljes egészében, a nemzetiségi ügyeket tárgyalja, akkor joggal elmondhatom, hogy ha csak v i s z o n o s s á g o t k í v á n n n k é s nem többet, akkor azzal azt is kívánjuk, hogy sajtópereink száma ne legyen több annál, amennyit Lengyel t. Németországra vonatkozólag említ és ha a nemzetiségi írók nem fognak mártírságra pályázni, hanem tárgyilagosan

és igazságosan fogják a velünk vonatkozásban álló ügyeket tárgyalni, akkor a sajtóperek nálunk is arra a minimumra fognak csökkenni.amelyet L e n g y e l t. Angol- avagy Franciaországról megállapít. Akkor tehát, amidőn a nemzetiségi sajtóról beszélünk, én ismételten nem kívánhatok mást, mint: v i s z o n o s - s á g o t !

Szilágyi Károly.

Mindenekelőtt legyen szabad kijelentem, hogy az az idézet, amit D i n e r testvérem az imént felolvasott, nem az én munkámból kivett szemelvény. Ami malmost B e d ő testvérem felszólalását illeti. ő az imént azt mondta, hogy „feljajdultam” L e n g y e l t. múltkori, anemzetiségi sajtóperekkel szemben elfoglalt álláspontja miatt és azt állítja, hogy ellenkezik a szabadkőművesi világfelfogással, szabadkőművesi szellemmel, az egyenlőség, testvériség nagy ideájával, amelyet ezen „feljajdulásom”-ban elfoglalni bátor voltam. M e g f o g j á t o k nekem engedni kedves tt. hogy röviden válaszoljak az elhangzott v á d a k r a .

Előre bocsájtom, hogy akik figyelemmel kísérték a nemzetiségi kérdésről legutóbb tartott előadásomat, azok hallhatták, hogy előadásomon végig vonul az a tendentia, hogy a nemzetiségeinkkel

való apró civakodások, torzsalkodások helyett állapítsuk meg a közös érdekeknek azt a hatalmas láncolatát, a közös politikai törekvéseknek azon nagy céljait, amelyek alkalmasak arra, hogy ebben a hazában egy táborba hozzák mindazokat, akik itt laknak: magyarokat és nem magyarokat! Iparkodtam vázlatát nyújtani eme nagy érdekek és nagy célok egyik, másikának, a szerintem legfontosabbaknak gondoltaknak. Amikor azonban ezt tettem, lehetetlen volt reá nem mutatni azokra a hibákra, azokra a kívánalmakra, azokra az ellentétekre, amelyek jobbról és balról észlelhetők, amelyek magyar és nem magyar között hazánkban a jelenben megvannak, iparkodtam ezeket is a tőlem telhető legnagyobb igazságossággal és részrehajlásatlansággal ismertetni. Hogy mindezeknek mennyiben sikerült megfelelnem, azt testvéreim látni fogják abból a felolvasásból, amely legközelebb már birtokukban lesz! Egyet azonban a leghatározottabban kijelentek és ez az: hogy a magyar suprematiát, a magyar hegemonia megtarthatásának feltételeit semmiféle kétes értékű elméletnek alá nem

rendeltem, de nem is rendelhettem, mert akkor a haladás, a kultúra nagy érdekeivel kellett volna szembehelyezkednem.

Akkor tehát, amidon én közös politikai érdekeket kutattam, akkor midőn közös munkálkodásra, vagy legalább is diskussióra érdemes célokat iparkodtam a vita anyagába vinni, amidőn a nemzetiségeinkkel való közös munkálkodás feltételeinek megállapíttatása miatt ismertettem az ellentéteket azért, hogy azok kiküszöbölhető, orvosolhatók legyenek, nem vagyok képes bármily szorgos kutatás dacára sem felfedezni azt, hogy hol és mennyiben jutottam én ellentétbe az egyenlőség és testvériség örökség eszméivel.

Ami pedig közelebbről a „nemzetiségi sajtóperek” ügyét illeti, hát ott én nem rosszindulatú vádaskodással, avagy a nemzetiségi sajtó üldözésére való felhívással állottam elő, hanem rámutattam könnyen ellenőrizhető adatgyűjteményekre, így Gróf Eszterházy Jánosnak, H a n g a y Octávnak és K. B a r n a Endre testvérünknek munkáira és mindezekből nem azt hámoztam ki, hogy nézetek: így ír a nemzetiségi sajtó,

tehát üldözni kell, hanem azt, hogy eléressék az, hogy ne üldöztessék: nem kívánok mást, mint: viszonságot! Támaszkodtam és hivatkoztam ennél a kívánságom megformulázásánál a magyar sajtó számottevő részének a nemzetiségi ügyek tárgyalásánál követni szokott-magatartására és mindazzal a sok ferdítéssel, történeti hamisításokkal, mindazzal a testvérietlen, gyűlölködő hanggal szemben, amelyen a hazai nemzetiségi sajtóorgánumok majdnem mindegyike ír, csak egy óhajtást szegeztem szembe: nem kívánok mást, csak viszonságot igazságosságban és hangban egyaránt! Kívánom ezt és nem többet akkor, amidőn még minden ú. n. belügyi hatalom a mi, a magyarok kezében van!

Ha már most figyelembe vesszük azt, hogy szerintem nálunk a magyarság kulturtörékvéseinek támogatása elsőfokú szabaddkőművesi feladat és ami ebből önként következik ezen kultúra minden rosszindulatú ellenségének lefegyverzése, ártalmatlanná tétele, hasonlóképenaz, azért ezt a tételt ebben a szövetségben eddigelé még senki kétségbe nem vonta, akkor nem tartom megindokoltnak Bedő

t. merész vádját, hogy a szabadkőműveség szelleme ellen vétettem felszólalásommal, sőt azt hiszem, mint magyar ember szabadkőművesi kötelességet teljesítettem, amidőn csupán viszonosságot és nem mást követtem.

A „Demokratia” páholy könyvtárában megjelentek:

1. Gelléri Mór: A szabadkőművesség gyakorlati eredményei. (Oktatás.)
2. Váradi Antal és Gelléri Mór: Zászlóavatási szertartás.
3. Rakovszky István: A szabadkőművesség igaz világitásban.
4. Gelléri Mór: A „Demokratia” páholy működési és munkaprogramja.
- 5-6. Fekete Ignác: A szabadkőművesség rövid története.
7. Többen: A szabadkőművesség hatása.
8. Váradi Antal: A szabadkőművesség az emberiség szíve. (Felvételi beszéd.)
- 9-10. Gelléri Mór: Tanonckaté.
11. Sztérényi József: Magyarok és románok. (Védírat egy szabadkőműves testvér támadása ellen.)
12. A „Demokratia” páholy házszabályai.
- 13-14. Garai Benő: A halálbüntetésről.
15. Bakonyi Kálmán: A párbaj. (A „Demokratia” páholy felterjesztése a Nagypáholyhoz.)
16. Váradi Antal, Gelléri Mór és Fekete Ignác: A páholy munka megnyitásának magyarázata.
17. Gelléri Mór: „Kossuth Lajos testvér szabadkőműves emléke.
18. Gelléri Mór: A szimbólumokról. (Tanulmány.)
19. Gelléri Mór, Geguss Gusztáv és Fekete Ignác: A felvételi szertartás magyarázata.
20. Balogh Jenő: Az elhagyott gyermekek oltalomba fogadása szabadkőművesi kötelesség.
21. Gelléri Mór: A mentor kötelességei.
22. Váradi Antal: A mi eszméink és törekvéseink. (Felvételi beszéd.)

23. Katona Béla: Feladataink és eszközeink. (Felvételi beszéd.)
24. Katona Béla: A szövetség célja. (Felvételi beszéd.)
25. Garai Benő: A szabadkőművességről profánoknak. (Felvételi beszéd.)
26. Szatmári Mór: A sajtópörök szaporodása.
27. Katona Béla: A millennium és a szabadkőművesség. (Felvételi beszéd.)
28. Neuschlosz Marcel: Ivánka Imre. (Emlékbeszéd.)
29. Bogdánffy Ödön: jelentés az alföldi szociális bajok orvoslása ügyében. (Talajjavítás.)
30. Geguss Gusztáv: A nagy világ odakint – és a mi kis világunk idebent. (Felvételi beszéd.)
31. Gelléri Mór: A múltból a jövőbe. (Ünnepi beszéd.)
32. Geguss Gusztáv: A szabadkőművesség látképe az idealizmus fensíkjáról és tartalma a való életben. (Felvételi beszéd.)
33. Gerster Béla: Az arató munkások megrendszabályozása.
34. Geguss Gusztáv: A szabadkőművesek karácsonyestéje. (Felvételi beszéd.)
35. Többen: Ünnepejünk. (1848-1898 március 15.)
36. Gelléri Mór: A munkanélküliség ellenszerei.
37. Szatmári Mór: Közszellemünk fogyatkozásai.
38. Geguss Gusztáv: A szabadkőművesi lélek. (Felvételi beszéd.)
39. Mártonffy Márton: A „Demokratia” páholy munkássága a földmives szocializmus ügyében. (Összefoglaló jelentés.)
40. Horváth János: Az örök béke problémája.
41. Főmester: Felvételi beszéd.
42. Két emberbarát: Az elmebetegek elhelyezéséről.
43. Tihanyi Mór: Szabadkőművesi eszmék az ókori görög bölcsészek tanaiban.

44. M. E.: A degenerálódás ellen való küzdés a szabadkőművesség révén.

45. A „Demokratia” páholy jelentése az 1899. évről.

46. Gelléri Mór: Hogyan szervezzük a fővárosi munkásotthont.

47. Pikler Gyula: A jótékonyág központosítása.

48. Többen: A „Demokratia” páholy 10-ik évfordulóján. (Oktatás.)

49. Krasznay Ferenc: Látogatásom egy angol szabadkőművespáholyban.

Márkus Miksa: Évfordulóra való szónoki beszéd.

50. Többen: A „Demokratia” páholy alapításának 11-ik évforduló ünnepe.

51. Leveley Emil, ford. N. J.: A szocializmus keletkezése, veszélyei és a kibontakozás lehetősége.

52. Az alkoholizmus ellen való védekezés.

53. Horváth János: A „Demokratia” páholy 1900. évi jelentése.

54. Főmester: A „Demokratia” páholy jelentése az 1901. évről.

55. DRF.: A nemzetközi szocializmus és a magyar paraszt-munkásmozgalmak.

56. Fekete Ignác, Katona Béla és Gelléri Mór: A szabadkőművesség célja és eszközei.

57. Titkár: A „Demokratia” páholy jelentése az 1903. évről.

58. Róna Márk: A munkanélküliség ellen való biztosítás.

59. Többen: Katona Béla t. emlékezete.

60. Titkár: A „Demokratia” páholy jelentése az 1904. évről.

61. Fischer Róbert: A neofita kötelességei.

62. Fekete Ignác: Az új alkotmány ismertetése.

63. Sasvári Armin: A szabad-gondolkozókról.

64. Gelléri Mór t. huszonötéves szabadkőműves jubileuma.

65. Gelléri Mór és Soltész Adolf: Neuschlosz Marcel.
66. Dr. Karsai Sándor: A gyermeknap.
67. Dr. Krejcsi Rezső: Az általános titkos választójog elodázhatlan állami szükségesség.
68. A „Demokratia” páholy szabálya!
69. Titkár: A „Demokratia” páholy jelentése az 1905. évről.
70. Dr. Jászi Oszkár: A Társadalomtudományok Szabad Iskolája.
71. Titkár: A „Demokratia” páholy jelentése az 1906. évről.
72. Titkár: A „Demokratia” páholy jelentése az 1907. évről.
73. Dr. Pikler J. Gyula: Orvosi emlékeimből.
74. Titkár: A „Demokratia” páholy jelentése az 1908. évről.
75. Titkár: A Demokratia páholy jelentése az 1909. évről.
76. Díszmunka a „Demokratia” páholy húszéves fönállása alkalmából. – Függelék: Az „Országos Pártfogó Egyesület” alapszabályainak tervezete.
77. Gelléri Mór t. búcsúja a „Kelet” szerkesztésétől
78. Dr. Karsai Sándor: Községi gyermekvédelem.
79. Az Országos Pártfogó Egyesület 1910. év június hó 26-án tartott alakuló közgyűlésének jegyzőkönyve és alapszabályai.
80. Polgárság és szabadkőművesség.
81. Tolsztoj. Ruttkay György t. felolvasása; Hajdú Miklós és . . tt. hozzászólása.
82. Titkár: A „Demokratia” páholy jelentése az 1910. évről.
83. A magyarországi nemzetiségi kérdés.